

Medfinansieras av
Europeiska unionen

LOKAL UTVECKLINGSSTRATEGI

2023–2027

FRAMTIDSBYGDER Dalsland Årjäng Munkedal

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Summary	5
1. Landsbygdsutveckling genom Leader	6
2. Strategins framtagning	7
2.1 Skrivargrupp för framtagande av strategi	7
2.2 Deltagande aktörer i strategiarbetet	7
2.3 Informationsinhämtning	7
2.4 Erfarenheter från tidigare programperiod	8
2.5 Samordning med andra strategier och planer	8
3. Utvecklingsområdet	10
3.1 Tabell med statistik	10
3.2 Områdesbeskrivning	11
3.3 Behov och utvecklingsmöjligheter	19
3.3.1 Omvärldsanalys	19
3.3.2 Regionala- och delregionala planer samt lokala dokument	19
3.3.3 SWOT-analys	19
3.3.4 Identifierade behov och utvecklingsmöjligheter	20
4. Mål, insatsområden och indikatorer	25
4.1 Vision	26
4.2 Mål	26
4.2.1 Attraktiva bygder	26
4.2.2 Innovativa bygder	27
4.2.3 Klimatsmarta bygder	27
4.3 Insatsområden	29
4.3.1 Smarta och inkluderande landsbygder	29
4.3.2 Innovativt entreprenörskap	30
4.3.3 Klimat och miljö	31
4.3.4 Hela Vänern	32
4.4 Indikatorer och målvärden	33
4.4.1 EU:s resultatindikatorer	33
4.4.2 Nationella indikatorer	35
4.4.3 Lokala indikatorer	39
5. Genomförande	41
5.1 Kommunikation	41
5.1.1 Målgrupper för kommunikationen	41
5.1.2 Kanaler för kommunikation	42
5.1.3 Ledord för vår kommunikation	42
5.1.4 Programperiodens olika kommunikationsstrategiska faser	42
5.2 Urvalsprocess	43
5.3 Samordning och samarbete med andra aktörer	44
5.4 Effekter	45
5.4.1 Framskrivning av önskade effekter i projektansökan	45
5.4.2 Löpande stöttning av projektets framdrift	45
5.4.3 Projektuppföljning	45
5.5 Hur främjar strategin innovation?	46
5.5.1 Vår definition av innovation	46
5.5.2 Innovativt perspektiv på mål och insatsområden	46
5.6 Övergripande principer	46
5.6.1 Arbete med övergripande principer	46

5.6.2 Strategins framtagande	47
5.6.3 Mål och insatsområden.....	47
5.6.4 Genomförandet.....	47
5.6.5 Uppföljning och utvärdering	48
6. Organisation	49
6.1 Partnerskapet och föreningen	49
6.2 Föreningens styrelse.....	49
6.3 Drift – den operativa verksamheten.....	50
7. Uppföljning och utvärdering.....	51
7.1 Uppföljning av slutrapportering och indikatorer.....	51
7.2 Årlig uppföljning av utvecklingsstrategin	51
7.3 Spridning av resultat.....	51
7.4 Allmän lärandeprocess.....	51
Källor	52

Bilagor

Bilaga 1 Områdesgränser

Bilaga 2 SWOT inkl Fiskevårdsområde Vänerns SWOT

Bilaga 3 Finansieringsplan

Bilaga 4 Urvalskriterier

Bilaga 5 Aktörer i partnerskapet och föreningen

Bilaga 6 Omvärldsanalys

Kontakt: kontakt@framtidabygder.se

SAMMANFATTNING

Leader Framtidsbygders lokala utvecklingsstrategi ska under perioden 2023–2027 leda föreningens arbete för en utveckling av landsbygden genom leadermetoden. Området omfattar hela landskapet Dalsland (Bengtsfors, Dals Ed, Färgelanda, Åmål, Mellerud och delar av Vänersborgs kommun), del av sydvästra Värmland (Årjängs kommun) och del av nordöstra Bohuslän (Munkedals kommun). Strategin genomförs i samverkan med lokala och regionala aktörer.

Leader Framtidsbygders styrelse, som består av representanter från ideell, privat och offentlig sektor, kommer med hjälp av den lokala utvecklingsstrategin att prioritera projekt utifrån strategins mål och insatsområden medan Leader Framtidsbygders kontor ansvarar för den praktiska verksamheten såsom handläggning av ansökningar samt stötta projekten, till exempel genom att förmedla resurser, kunskap och rådgivning.

Visionen *Vi ska leva, bo och verka hållbart i attraktiva bygder* är sprungen ur de styrkor och möjligheter som finns i våra bygder och den har formats av de människor som ska omsätta den till verklighet – våra invånare. Med hjälp av nya, smarta och innovativa lösningar vill vi vända utmaningar till möjligheter. Arbetet ska ske i samverkan, det är tillsammans som vi skapar inkluderande och hållbara framtidsbygder.

Utifrån omvärldsspaning och SWOT-analys har strategin tre övergripande mål:

- Attraktiva bygder – alla ska känna sig välkomna att leva, bo och verka i Framtidsbygder.
- Innovativa bygder – vi tar vara på invånarnas entreprenöriella förmåga genom erfarenhetsutbyte och samverkan.
- Klimatsmarta bygder – genom såväl bättre kunskaper om klimatet som konkreta aktiviteter för att minska vårt klimatavtryck.

Våra insatsområden är:

- Smarta och inkluderande landsbygder – vårt fokus är att stimulera ett behovsstyrt nytänkande, bidra till en ökad inkludering samt utveckla och skapa attraktiva livsmiljöer i våra landsbygder.
- Innovativt entreprenörskap – vi främjar företagande och nya idéer genom stöd till utveckling och innovation, till exempel nya tjänster och produkter, samarbeten och omställning av verksamheten. Vi avser även stötta insatser som bidrar till erfarenhetsutbyte och samverkan för att hitta nya lösningar på problem.
- Klimat och miljö – vårt fokus är dels att öka kunskapen om klimathot, miljöutmaningar och möjliga lösningar, dels att bidra till utveckling av resurseffektiva och förnybara tjänster och produkter
- Hela Vänern – insatsområdet bygger vidare på det arbete som gjorts inom Fiskeområde Vänern. Tillsammans med övriga leaderområden finns möjlighet till samverkansprojekt med fokus på framtidens sportfiske, att öka kunskapen om yrkesfiske, sportfiske och Vänerns ekologiska samt att bidra till ett långsiktigt hållbart yrkesfiske i Vänern.

SUMMARY

During the period 2023-2027, Leader Futures' local development strategy will lead the association's work for rural development through the leader method. The area covers the entire province of Dalsland, part of southwestern Värmland (Årjäng municipality) and part of northeastern Bohuslän (Munkedal municipality). The strategy is implemented in collaboration with local and regional actors.

Leader Framtidsbygder's Board of Directors, which consists of representatives from the non-profit, private, and public sectors, will, with the help of the local development strategy, prioritize projects based on the strategy's objectives and areas of intervention, while Leader Framtidsbygder's development office is responsible for practical activities such as processing applications and supporting the projects, for example by conveying resources, knowledge, and advice.

The vision "We shall live and work sustainably in attractive areas" is born out of the strengths and opportunities that exist in our areas and it has been shaped by the people who are going to turn it into reality – our inhabitants. With the help of new, smart, and innovative solutions, we want to turn challenges into opportunities. The work will be done in collaboration, it is together that we create inclusive and sustainable future areas.

Based on external analysis and SWOT analysis, the strategy has three overarching goals:

1. Attractive areas – everyone should feel welcome to live, live and work in Framtidsbygder.
2. Innovative areas – we take advantage of the entrepreneurial capacity of our residents through exchange of experience and collaboration.
3. Climate-smart areas – through both better knowledge of the climate and concrete activities to reduce our carbon footprint.

Our areas of intervention are:

1. Smart and inclusive rural areas – our focus is to stimulate needs-driven innovation, contribute to increased inclusion and develop and create attractive habitats in our rural areas.
2. Innovative entrepreneurship – we promote entrepreneurship and new ideas through support for development and innovation, such as new services and products, collaborations, and business transformation. We also intend to support efforts that contribute to the exchange of experience and collaboration to find new solutions to problems.
3. Climate and environment – our focus is partly to increase knowledge about climate threats, environmental challenges, and possible solutions, and partly to contribute to the development of resource-efficient and renewable services and products
4. The whole of Vänern – the area of intervention builds on the work done within the Vänern fishing area. Together with other Leader areas, there is an opportunity for collaborative projects focusing on the future of sport fishing, to increase knowledge about professional fishing, sport fishing and Vänern's ecology, and to contribute to long-term sustainable professional fishing in Vänern.

1. LANDSBYGDSUTVECKLING GENOM LEADER

Denna strategi bidrar till utveckling av den lokala landsbygden genom leadermetoden.

Lokalsamhället har varit delaktiga i framtagandet och strategin genomförs i samverkan mellan privata, ideella och offentliga aktörer. Leader är ett verktyg för landsbygdsutveckling inom EU och Sverige, därmed bidrar strategin även till den regionala och nationella landsbygdsutvecklingen.

Strategin utgår ifrån det lokala perspektivet där analys av områdets utvecklingsbehov och möjligheter samt samordning med andra handlingsplaner och utvecklingsstrategier i området ligger till grund för strategins mål och insatsområden. Eftersom Leader finansieras av

stöd från EU genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling är målen i strategin också utformade att rymmas inom målen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik.

Urvalskriterier och processer för projekturval är utformade att stödja strategins mål och insatsområden. På så sätt bidrar alla projekt som prioriteras genom denna strategi både till den lokala utvecklingen av området och till målen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik.

2. STRATEGINS FRAMTAGNING

2.1 Skrivargrupp för framtagande av strategi

Skrivargruppen har bestått av Kerstin Söderlund och Pär Näslund från Leaderkansliets sida och av Anna Staaque, Frida Rönning, Pernilla Åberg och Nina Engdahl från upphandlade konsultbolaget Attityd i Karlstad AB. Flera gemensamma träffar, fysiska och digitala, har genomförts för att tillsammans finna behov och utvecklingsmöjligheter för området, selektera på ett antal av dessa, vilka sedan legat till grund för strategins vision, mål och insatsområden. Skrivargruppen har haft LAG-gruppen som referensgrupp och en bit in i arbetet hölls ett avstämningsmöte för att sparra förslaget. Då LAG-gruppen både består av personer som deltagit i tidigare strategiarbeten inom Leader Framtidsbygder respektive personer som tillkommit senare kom flera förslag på utveckling. Här identifierades även vad som kräver ytterligare förklaringar och argument.

2.2 Deltagande aktörer i strategiarbetet

Följande aktörer har medverkat i framtagandet av strategin:

Offentlig sektor: Kommunerna i området, dvs Åmål, Årjäng, Bengtsfors, Mellerud, Dals-Ed, Färgelanda, Munkedal och delar av Vänersborg. Representation finns från såväl politiker som tjänstemän från olika förvaltningar. Fyrbodals kommunalförbund, liksom Visit Dalsland och områdets folkhögskolor har även deltagit.

Privat sektor: LRF Västra Götaland-Fyrbodals, Företagarna Västra Götaland, Nordmarkens näringsliv, Not Quite ekonomiska förening, lokala företagarföreningar samt privata företag som representerar en bredd av näringar.

Ideell sektor: Länsbygderådet/Hela Sverige ska leva Fyrbodals samt lokala hembygdsföreningar, kulturföreningar, byalag, Dalslands Fotbollsförbund samt lokala idrottsföreningar, Svenska kyrkan, Ung Företagsamhet, Dal Västra Värmlands Järnväg (DVVJ), Hushållningssällskapet Väst och Coompanion Fyrbodals ek för.

Fiskeområde Väneren gjorde en separat dialogprocess för Väneren som mynnade ut i en SWOT-analys. Denna har vi på Framtidsbygder fått ta del av och införlivat i vår process. I Fiskeområde Väneren ingår representanter från hela vänerområdet vars kompetens och erfarenhet borgar för en väl genomarbetad analys av behovet. SWOT för Väneren har vävts in i våra övriga informationsinsatser.

Allmänhet: Förutom ovanstående har privatpersoner, med olika intressen samt från hela geografien, deltagit i såväl enkäten som dialogmöten.

2.3 Informationsinhämtning

2.3.1 Omvärldsanalys

Denna strategi har sin grund i en rad olika källor och material. Jämte den nationella strategin för hållbar regional utveckling har regionala strategier, delregionala planer och förstudier har granskats och en bredare omvärldsanalys har genomförts, se bilaga 6.

2.3.2 Bred enkät till många målgrupper

Granskning av strategier och omvärldsanalys lade grunden för den enkät och de dialogmöten som genomförts som resulterade i en SWOT-analys. För att nå en bred grupp har enkäten såväl publicerats på www.framtidsbygder.se, annonserats samt skickats till politiker och deltagare på dialogmötena.

2.3.3 Digitala dialogmöten för framtagande av SWOT-analys

Totalt har sex dialogmöten genomförts med föreningar, näringsliv, tjänstemän, politiker och allmänheten. Genomförandet tog cirka två timmar per tillfälle och mötena genomfördes digitalt via Zoom och det digitala verktyget Miro användes. Inbjudan till dialogmötena skedde genom annonsering på webbplatsen, i sociala medier och genom direktkontakt med strategiskt valda personer i syfte att få en bred representation på totalnivå. Vid varje dialogmöte introducerade representant från Leader Framtidsbygder syftet med mötet varpå moderator från Attityd tog vid och introducerade övningen som hade sin utgångspunkt i SWOT-analysen.

Deltagarna delades in i mindre grupper för att säkerställa att alla fick möjlighet att framföra sina åsikter och tankar. Dokumentation skedde i Miro så att alla kunde se vad som skrevs. En summering av SWOT-analysen har även dokumenterats i en skriftlig rapport, se bilaga 2.

2.3.4 Remissrunda

Strategin har även skickats på remiss till strategiskt valda aktörer som representerar området utifrån flera perspektiv. Remissrundan syftade till att ge fler möjlighet att lämna synpunkter och förslag inför den slutliga strategin tas fram. Ett flertal utvecklingsförslag inkom och har bidragit till utvecklingen av strategin.

2.4 Erfarenheter från tidigare programperiod

Tidigare strategi byggde på visionen om Framtidsbygder för alla och hade tre övergripande mål: Framtidsbygder för alla, Företagsamma bygder och Bygder över gränser. Såväl styrelsen som kontorets erfarenheter från den nuvarande programperioden har fångats upp och bidragit till den nya utvecklingsstrategin.

Vi har under perioden arbetat med hög lokal närvaro genom ett "mobilt leaderkontor" som kunnat möta människor runt om i området, i deras miljöer och verksamheter. Vidare är vår erfarenhet av stödformen *projektstöd till företag*

positiv – då vi har sett vilken kick framåt som dessa projekt har gett företagen.

Dessa erfarenheter tar vi med oss in i kommande period.

Erfarenheterna från innevarande period visar också att Leader kan, genom sin naturliga roll som oberoende nav mellan offentlig, privat och ideell sektor, agera som problemlösare, kunskapsbärare och möjliggörare på ett unikt sätt. Det LAG-ägda projektet "Steget före" riktat till nyanlända i samverkan med kommunerna är ett lysande exempel på detta. Fler av den här typen av samverkansprojekt mellan lokala, regionala och statliga aktörer inom samtliga sektorer ser vi som en spännande möjlighet.

Då vi i denna utvecklingsstrategi även inkluderar insatsområdet *Hela Väneren* för att tillvarata och bygga vidare på resultat från det nu avvecklade *Fiskeområdet Väneren* kommer vi att ta med oss erfarenheter även därifrån.

Att ta med oss erfarenheter från tidigare programperiod innebär att vi inte behöver uppfinna hjulet igen. Vi bygger vidare på arbetssätt, nätverk och andra erfarenheter vilket kommer medföra att vi kan nyttja våra resurser på ett bättre sätt.

2.5 Samordning med andra strategier och planer

Strategin utgår från en vision om att vi ska leva, bo och verka hållbart i attraktiva bygder genom målen om attraktiva, innovativa samt klimatsmarta. Det bidrar till de globala målen samt landsbygdsfondens mål kring att främja sysselsättning, tillväxt, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk.

Strategin är ett lokalt verktyg för att bidra till såväl Värmlandsstrategin 2040 som Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030 – och dessas målsättningar om Attraktiva livsmiljöer och Det goda livet, vilket även kommer igen i diskussionsunderlaget Det goda livet i Dalsland. Vi kommer ha ett nära samarbete med Västra Götalandsregionen, Region Värmland, Kommunalförbundet Fyrbodalen, kommunerna Årjäng, Bengtsfors, Åmål, Mellerud, Dals-Ed,

Munkedal, Färgelanda samt Vänersborg samt regionala och lokala aktörer inom gröna näringar, näringsliv, besöksnäring, föreningsliv och organisationer med flera.

3. UTVECKLINGSOMRÅDET

3.1 Tabell med statistik

Ämnesområde	Variabel	Värde	
Områdets storlek	Antal invånare	70 334	
	Storlek i km ²	7 162 km ²	
	Invånare per km ²	10	
Befolkningsstruktur	Andel av befolkningen som är utrikes född	16%	
	Andel av befolkningen i intervallerna (%):	Kvinnor	Män
	0-15 år	8%	9%
	16-24 år	4%	5%
	25-44 år	10%	11%
	45-64 år	12%	14%
	65- år	14%	13%

Tabell 1: Områdets storlek och befolkningsstruktur.¹

Utvecklingsstrategin omfattar kommunerna Årjäng, Bengtsfors, Åmål, Mellerud, Dals-Ed, Munkedal, Färgelanda samt en del av Vänersborg RegSo-områdena Dalslands landsbygd (1390) samt Brålanda tätort (1321) (tidigare församlingarna Gestad 148703, Brålanda 148704, Sundals Ryr 148705 och Frändefors 148706).

¹ SCB, Folkmängd efter region, födelseregion och år, Jordbruksverket

3.2 Områdesbeskrivning

Området Framtidsbygder består uteslutande av landsbygder och tätorter och en stad.

Kommunerna i området är små och har relativt snarlika förutsättningar och utmaningar som representeras av låg utbildningsnivå, ökad utflyttning och minskad inflyttning, hög ungdomsarbetslöshet samt utmaningar med centralisering av lokal service. Dalslands kanal binder samman västra Värmland (Årjäng) och Dalsland samt inlandet förenar Dalsland med Bohuslän (Munkedal). Framtidsbygder angränsar även till Norge. Området är även en del av triangeln Oslo-Göteborg-Karlstad, vilket gör det till ett geografiskt intressant område. Framtidsbygder innefattar alltså centrala landsbygder med närhet och goda kommunikationer till flera storstäder. Platsens attraktivitet, inflyttning och ökad samverkan är gemensamma utmaningar. Området lyfts fram i den delregionala strategin Det goda livet i Dalsland som en plats som lämpar sig som testarena bland annat för att utveckla områdets synlighet och attraktivitet samt invånarnas välbefinnande.

Framtidsbygder omfattar hela landskapet Dalsland, en del av sydvästra Värmland (Årjängs kommun) och en del av nordöstra Bohuslän (Munkedals kommun). Inom området finns tätorterna Åmål (stad), Mellerud, Ed, Bengtsfors, Munkedal, Årjäng, Färgelanda och Brålanda. Framtidsbygder har en lång gräns mot Norge och utmed hela östra sida utgör Vänern en sjögräns. För områdesgränser se bilaga 1.

Området är ett typiskt landsbygdsområde med ett diversifierat landskap med bördigt jordbrukslandskap i sydost på Dalboslättan och innanhavet Vänern med lång kust och skärgård i öster. Sydvästra delarna karakteriseras av ett landskap med mycket skog och många sjöar, vilket gör området till Sveriges vattentätaste. Längre västerut möter området havet via Gullmarsfjorden. I området finns även två av Sveriges sydligaste fjäll, Kynnefjäll och Kroppefjäll.

Dalslands kanal sträcker sig 250 km genom området, från Vänern, genom Dalsland och mot

västra Värmland. Kanalen har totalt 31 slussar och byggdes redan år 1868. Den största sevärdheten är Akvedukten i Håverud med sina tre broar, för båtar, bilar och tåg. Längs kanalen finns många industriminnen då många av bruken nyttjade vattenkraften, men idag används kanalen främst som en pulsåder för turismnäringen.

Jord- och skogsbruk är starka i bygderna. Pappersindustrin har även varit viktig under lång tid, däremot har flera pappersbruk avvecklats och en omstrukturering av näringslivet är tydlig i området. Från att ha dominerats av större industriföretag ser vi nu ett bredare och mer småskaligt näringsliv där tjänstesektor och lokal produktion blir allt viktigare. Det finns även en växande besöksnäring och dito inom kulturella näringar. Entreprenörssandan är stark, småföretagandet är rikt och besöksnäringen är på framåtmarsch. 7 av 8 kommuner i Leaderområdet har anslutits till Hållbarhetsklivet² som är Västsveriges samlade initiativ för en hållbar besöksnäring. Det finns även en fokusering på bioekonomi i området. På regional nivå pekar arbetet med utvecklingsstrategierna tydligt på möjligheterna att använda skogen som grundläggande styrka.

Leaderområdet har strandlinje mot Europas tredje största insjö, Vänern, vilken är Sveriges viktigaste sjö sett till både yrkesfiske och sportfiske. Dess fantastiska skärgård utgör även ett mycket attraktivt område för upplevelsebaserad naturturism vid sidan av fiske, exempelvis, kajaking, segling, bad, camping med mera. I Vänern finns det i dag ca 50 licensierade yrkesfiskare, men det är en starkt nedåtgående trend på grund av problem med föryngring i yrkeskåren samt upplevd försvårande administration. Yrkesfisket är dock en viktig del av Vänern, både sett till dess historia och kultur, men även sett till kunskapskälla för Vänerns ekologi och fiskbestånd. För sitt attraktiva sportfiske är Vänern vida känd över hela Europa. Historiskt har det främst varit trolingfiske efter lax och öring som lockat, men på senare år har predatorfisket efter framför allt storvuxen gädda vuxit explosionsartat. Detta skapar mycket stora möjligheter för utvecklingen av fisketurismen

² Hallbarhetsklivet.se

men även stora hot mot bestånden när fisketrycket ökar.

Utbildningsnivån för området är något lägre än genomsnittet för riket. Det finns en uttalad ambition från de olika regionerna att främja utbildning och det livslånga lärandet samt skapa samverkansytor mellan näringsliv, utbildning och offentlighet. Framtidsbygder innefattar flera skolor som erbjuder specialistutbildningar: Kyrkeruds folkhögskola, Dalslands folkhögskola, naturbruksgymnasierna i Dingle och Nuntorp samt Steneby med utbildningar inom design och konsthantverk. Steneby erbjuder såväl högskoleförberedande Konst- som kulturutbildning (HDK, Göteborgs universitet) samt yrkeshögskoleutbildningar. I området finns även Not Quite – konstnärskooperativ vid gamla Fengersfors bruk.

Föreningslivet i området är brett, från kultur- och fritidsföreningar till lokala utvecklingsgrupper, vilket gör föreningslivet till en viktig och aktiv aktör för områdets utveckling. Exempelvis har fiberföreningarna i området bidragit till att täcka nästintill alla bygder med fiber, vilket skapar möjligheter för digitalisering och distansarbete. Det finns även många föreningar med projekterfarenhet från tidigare programperioder med Leader.

I och med områdets geografiska läge är en välfungerande infrastruktur viktig för utvecklingen av bygderna. Vägar som E6, E45, E18, väg 164 och väg 172 är exempel på viktiga transportleder inom samt till och från området. Även järnvägsnätet med bland annat sträckningen Göteborg-Karlstad och Norgebanan är betydelsefulla för att transportera både passagerare och gods. Lägg därtill den lågtrafikerade banan DVVJ (Dals Västra Värmlands Järnväg) som fraktar gods och sommardag trafikeras av rälsbussar. Det finns goda kommunikationer mellan större orter men däremot är det sämre mellan mindre orter. I

dagsläget är boende och besökare beroende av bilen för att ta sig fram i området.

Den omfattande utbyggnaden av bredband via fiber har pågått under ett antal år och har möjliggjort en digital infrastruktur, där boende och besökare har en stabil uppkoppling var de än befinner sig i området. Denna satsning har redan idag visat många fördelar, där boende och inflyttare kan leva på landsbygden och arbeta från sitt naturnära boende - något som borgar för livskvalité.

Området gränsar till Norge, vilket påverkar både samhällen och näringsliv i bygderna och framför allt i gränskommunerna. Närheten till Norge och Oslo skapar möjligheter för en utökad arbetsmarknad, en ökad affärsutveckling samt ökad samverkan mellan både norska och svenska företag.

Den delregionala strategin Det goda livet i Dalsland, lyfter fram vikten av långsiktiga satsningar med fokus på välbefinnandet för invånarna, Dalslands synlighet och attraktivitet samt en fokusering på experimentella inslag och nya och/eller okonventionella lösningar. Till exempel lyfts testarenor som metod för utveckling fram.³ Detta torde gälla hela området Leader Framtidsbygder som även inkluderar Årjängs kommun och Munkedals kommun.

Totalt har vårt utvecklingsområde 70 166 invånare fördelat på åtta kommuner. Befolkningsmängden har ökat med 1 379 invånare under perioden, från 68 787 invånare 2013 till 70 166 invånare 2020. I genomsnitt bor 12 invånare per km².

Utvecklingsstrategin omfattar kommunerna Årjäng, Bengtsfors, Åmål, Mellerud, Dals-Ed, Munkedal, Färgelanda samt en del av Vänersborg RegSo-områdena 1390 samt 1321 (tidigare församlingarna Gestad 148703, Brålanda 148704, Sundals Ryr 148705 och Frändefors 148706).

³ Det goda livet i Dalsland

Flyttnetto	
Kommun	Flyttnetto, antal
Munkedal	492
Dals-Ed	187
Färgelanda	219
Bengtsfors	460
Mellerud	643
Vänersborg*	2 499
Åmål	699
Årjäng	338

Tabell 2. Flyttnetto för ingående kommuner⁴. *Avser hela Vänersborgs kommun.

⁴ Källa: scb.se/ Flyttningsöverskott efter region, ålder och år, 2013–2020 (2021-05-03). *Hela kommunen.

Födelsenetto	
Kommun	Födelsenetto, antal
Munkedal	-102
Dals-Ed	-89
Färgelanda	-147
Bengtsfors	-479
Mellerud	-311
Vänersborg*	81
Åmål	-399
Årjäng	-208

Tabell 3. Födelsenetto för ingående kommuner⁵. *Avser hela Vänersborgs kommun.

Samtliga kommuner som omfattas av utvecklingsstrategin har ökat i antal invånare. Störst ökning visas inom Vänersborg (6%), Mellerud (5%) samt Munkedal (4%). Ökningen är kopplad till inflyttning, däremot visar statistiken på en minskning av födelsenettet i området. Perioden inkluderar flyktningkrisen 2015, vilken kan vara en förklaring till det ökade flyttnettet.

⁵ Källa: scb.se/ Befolkningsförändringar antal personer efter region, förändringar och år, 2013–2020 (2021-05-03).
*Hela kommunen.

Utrikesfödda	
Kommun	Andel utrikesfödda (%)
Munkedal	12,5
Dals-Ed	15,0
Färgelanda	12,0
Bengtsfors	19,4
Mellerud	18,2
Vänersborg*	15,6
Åmål	16,6
Årjäng	22,3
Riket	19,7

Tabell 4. Andel utrikesfödda per kommun⁶. *Avser hela Vänersborgs kommun.

Andelen av befolkning inom området som är utrikes född uppgår till 16,4% vilket är något lägre än rikets 19,7%

⁶ Källa: scb.se/ Folkmängd efter region, födelseregion och år 2020. (2021-05-04).

Arbetslösa, per åldersgrupp och utrikesfödda			
Kommun	Andel arbetslösa, 16-64 år (%)	Andel arbetslösa, 18-24 år (%)	Andel arbetslösa, utrikesfödda (%)
Munkedal	7,1	13,3	22,4
Dals-Ed	7,0	10,5	15,7
Färgelanda	8,0	10,5	24,6
Bengtsfors	12,5	12,8	34
Mellerud	11,4	14,4	32,9
Vänersborg*	10,4	15,9	30,6
Åmål	12,8	21,2	35,5
Årjäng	7,4	12,3	21,2
Riket	8,8	11,8	21,1

Tabell 5. Arbetslöshet per kommun⁷. *Avser hela Vänersborgs kommun.

Andelen arbetslösa varierar mellan kommunerna i området. Åmål, Bengtsfors, Mellerud, och Vänersborg (hela kommunen) ligger över riksnittet i gruppen 16-64 år. Detsamma ser vi i åldersgruppen 18-24-åringar där majoriteten av kommunerna i området har en högre arbetslöshet än riksnittet. Statistiken avseende utrikesfödda är dystert, nästan samtliga kommuner har en högre arbetslöshet bland utrikesfödda jämfört med riksnittet. Högst är andelen arbetslösa i Bengtsfors där 34 procent av de utrikesfödda är arbetslösa.

⁷ Källa AF SoA Månadsstatistik 2020-12-31. (2021-05-04) *Hela kommunen.

Företag			
Kommun	Företag, antal	Antal invånare 2019	Antal företag per 1000 invånare
Munkedal	757	10 513	72
Dals-Ed	455	4 813	95
Färgelanda	536	6 637	81
Bengtsfors	749	9 750	77
Mellerud	735	9 310	79
Vänersborg*	1 852	39 591	47
Åmål	832	12 610	66
Årjäng	974	10 070	91
Riket	552 099	10 327 589	53

Tabell 6. Antal företag per 1000 invånare. Källa: [Antal företagsförekomster per kommun, 2019](#)⁸ [Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2019 och befolkningsförändringar 1 juli–31 december 2019](#)⁹. *Avser hela Vänersborgs kommun.

Antal företag per 1 000 invånare varierar mellan 47 och 95st, vilket ska jämföras med rikets 53 företag per 1 000 invånare.

⁸ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/registerbaserad-arbetsmarknadsstatistik-rams/pong/tabell-och-diagram/antal-foretagsforekomster-per-kommun-2019/>

⁹ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/kvartals-och-halvarsstatistik-kommun-lan-och-riket/andra-halvaret-2019/>

Nystartade företag	
Kommun	Antal nystartade företag per 1000 invånare
Munkedal	10,0
Dals-Ed	9,2
Färgelanda	9,2
Bengtstors	9,6
Mellerud	10,3
Vänersborg*	8,5
Åmål	8,8
Årjäng	8,0
Riket	11,4

Tabell 7. Antal nystartade företag per 1000 invånare, snitt för året 2013–2019¹⁰. *Avser hela Vänersborgs kommun.

Snittet för antal nystartade företag per 1000 invånare i områdets kommuner, mellan 2013 och 2019, ligger något lägre än snittet för riket.

¹⁰ Källa: Statistikportalen Tillväxtanalys/Antal nystartade företag efter kommun, per 1000 invånare 16-64 år (etableringsfrekvens, 2021-05-04).

Figur 1- Sammanställning över återkommande teman i de regionala och delregionala planerna samt lokala dokument och förstudier.

3.3 Behov och utvecklingsmöjligheter

Nedan presenteras kortfattat omvärldsanalysen, en summering utifrån granskningen av regionala strategier, delregionala planer och förstudier samt dialogmöten. Denna input har legat till grund för de behov och utvecklingsmöjligheter som leaderområdet har och som presenteras nedan. Behoven och utvecklingsmöjligheterna är bredare än de valda mål och insatsområden som valts för strategin. Fokuseringen möjliggör ett fördjupat arbete inom ett antal områden. Det borgar för såväl enklare prioritering vid valet av inkommande projekt som ökad kvalitet på genomförda insatser.

3.3.1 Omvärldsanalys

Omvärldsanalysen inkluderar en presentation av ett antal megatrender, megatrender som påverkar oss alla i vår vardag. Megatrender utvecklas ofta långsamt och smygande. Att ha koll på megatrender ger oss "the big picture". De megatrender som presenteras i bilaga 6 är:

- Globalisering
- Urbanisering
- Digitalisering

¹¹ Värmlandsstrategin 2040, Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030, Det goda livet i Dalsland, Strategiska utvecklingsområden för Fyrbodalsregionen 2021–2023 och Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030. Regeringens skrivelse 2020/21:133.

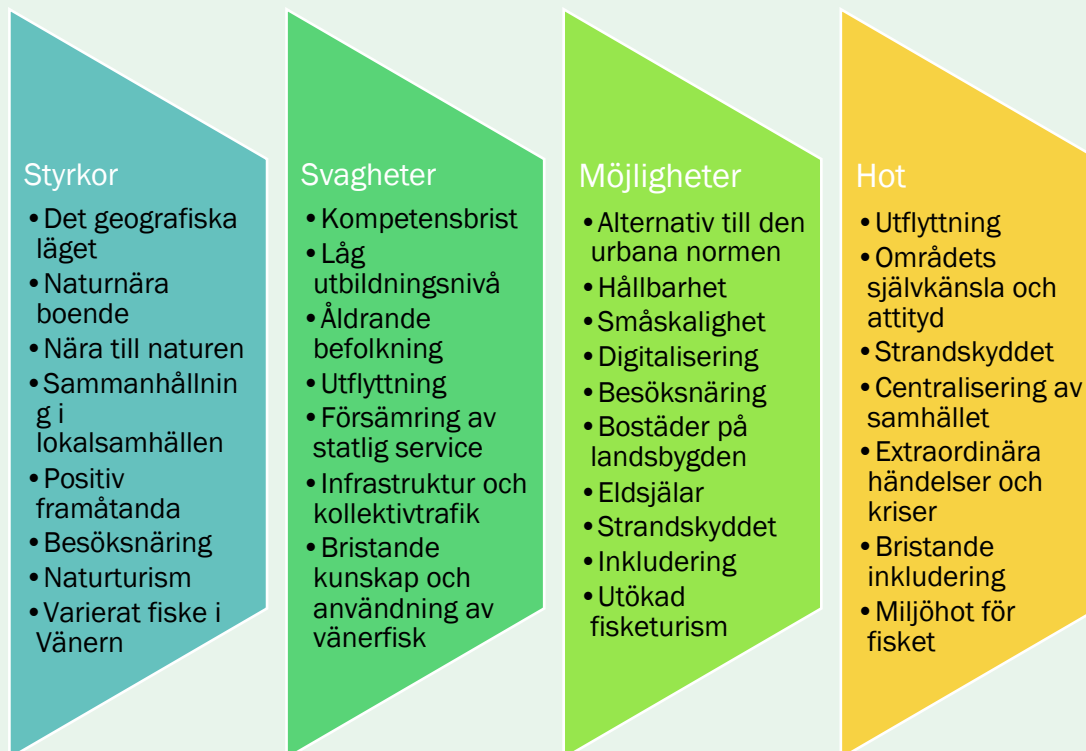
3.3.2 Regionala- och delregionala planer samt lokala dokument

Inom ramen för vårt arbete har vi även genomfört en genomlysning av regionala och delregionala planer¹¹ samt lokala dokument och förstudier¹². Genomlysningen presenteras också i bilaga 6 och i nedanstående bild presenterar vi de områden som är gemensamma i en eller flera av strategierna. Benämningar varierar mellan strategierna men täcks in i ovanstående bild.

3.3.3 SWOT-analys

Nedan presenteras den sammanfattande SWOT-analysen från dialogmötena samt Fiskevårdsområde Vänerns dialogmöte, se bilaga 2 för en djupare beskrivning och presentation av SWOT-analyserna.

¹² Dalslands folkhögskola (2020). *Inflyttning för hållbar landsbygd – Förstudie*, Landsbygdsnätverket (2021). *Samverkan för Smarta landsbygder - hur då?* och edIT, Ett Dalsland i Tillväxt (2018). *Förstudie för ett hemvänderprojekt*.

Figur 2- Sammanfattande SWOT från dialogmöten 2021

3.3.4 Identifierade behov och utvecklingsmöjligheter

Input från omvärldsanalys, granskning av regionala strategier, delregionala planer och förstudier samt SWOT-analys ligger till grund för de behov och utvecklingsmöjligheter som området har och som presenteras nedan:

- Attraktiva boendemiljöer och livskvalitet
- Nyskapande, utveckling och innovation
- Engagemang i föreningar och bygder
- Inkludering
- Klimat och miljö
- Vänern
- Attraktiva platser
- Kompetensförsörjning

Notera att dessa behov och utvecklingsmöjligheter är bredare än de mål och insatsområden som väljs för strategin, se kap 4.

3.3.4.1 Attraktiva boendemiljöer och livskvalitet

Vårt område erbjuder attraktiva boendemöjligheter med livskvalitet. Livet-på-landet trenden har växt sig starkare de senaste

åren och visat på landsbygdens möjligheter att bosätta sig på landet och arbeta digitalt eller arbetspendla. Det är enkelt att arbetspendla till och från området samt den höga fibertäckningen möjliggör distansarbete. Bostadsutbudet utgörs främst av villor och gårdar i naturnära läge. I dialogmöten med intressenter framkommer att livet i området täcker in de tre aspekterna av hållbarhet – platsen skapar möjligheter för större självförsörjning med stora tomtor (ekologisk hållbarhet), mindre bolån tack vara lägre bostadspriser (ekonomisk hållbarhet) och närmare sociala sammanhang i mindre samhällen (social hållbarhet). Däremot finns det behov av investeringslösningar vad gäller boende utanför vattennära lägen. Minskat strandskydd skulle öka attraktiviteten för att bygga i området men detta skapar å andra sidan minskad tillgänglighet till naturvärden. Det finns även behov av att utveckla infrastrukturen, det är goda kommunikationer mellan större orter men däremot är det sämre mellan mindre orter. I dagsläget är boende och besökare beroende av bilen för att ta sig fram i området.

3.3.4.2 Nyskapande, utveckling och innovation

Vårt område har ett utbrett småskaligt företagande som sträcker sig över flera branscher och näringar, bland annat inom de gröna näringarna och besöksnäringens mångfacetterade undergrupper (kultur-, natur- och måltidsturism). Det finns en stark entreprenörsanda och ett stort engagemang för att platsen ska leva och utvecklas. Det småskaliga företagandet bidrar till ett snabbfotat och flexibelt näringsliv, där företagen anpassar sig efter behoven och möjligheterna för platsen. Detta är ett signum för området, vilket skapar en levande och smart landsbygd.

I vår omvärldsanalys framkommer vikten av att stärka företagens innovationskraft och tekniska utveckling inom en rad områden såsom cirkulära affärsmodeller, digitala lösningar, tjänsteutveckling och internationalisering. För att främja småskalighet och nya idéer ser vi att det finns behov av stöd till utveckling och innovation. Det kan handla om att utveckla nya tjänster och produkter, att ta sig till nya marknader eller att skapa nya erbjudanden tillsammans med andra aktörer. Det kan även handla om att stärka företagen för bättre lönsamhet och konkurrenskraft. Vi ser även att det finns en potential i att utveckling och innovation sker genom samverkan och för att möjliggöra detta behövs erfarenhetsutbyten och nätverkande. Erfarenhetsutbyte och samverkan kan både utveckla befintliga företag och bidra till att få fler att ta steget att starta företag.

Att arbeta med utveckling och innovation är inte bara dedikerat till och nödvändigt hos företag i området utan även i civilsamhället och hos invånarna. Området karaktäriseras av många mindre lokala sammanhang där "alla känner alla". I denna lokala kontext finns en kultur av att samverka. När något behöver utföras så löser man det, vilket är en bra grund för utveckling och förnyelse i området. Våra erfarenheter från tidigare programperioder och SWOT-analysen stärker övertygelsen om att samverkan är en framgångsfaktor för området. Däremot finns det behov av att använda nya metoder för att stödja

och öka graden av utveckling, nya idéer, experimentella inslag och innovation. Att jobba med olika typer av öppna plattformar, såsom testbäddar och testarenor¹³, kan vara ett sätt att stärka utveckling och innovation. Vi tror att ett utforskande arbetssätt där det är tillåtet att testa och göra misstag är viktigt för att hitta lösningar på omställningen till ett mer hållbart och klimatsmart samhälle - för att hitta nya sätt att leva, bo och verka i området.

3.3.4.3 Engagemang i föreningar och bygder

Utifrån omvärldsbevakning och dialogmöten med intressenter beskrivs att invånare i området är trygga och bemöter varandra med välvilja. Många beskriver även en stark framtidstro och ser utvecklingspotential för bygderna. Däremot visar olika studier¹⁴ att färre upplever att de har något meningsfullt att göra eller känner samhörighet med andra. Det är även många i området som bor ensamma. Vi ser därför att det finns behov av att stärka samhörigheten och att föreningslivet i bygderna kan ha en aktiv roll i detta.

Föreningslivet bidrar till mycket av det som vi förknippar med livskvalitet, exempelvis hälsa och kultur, men även mötesplatser, delaktighet och ett ökat samhällsengagemang. Lokala föreningar och organisationer kan föra bygdernas talan och driva utvecklingsprojekt. Föreningslivet bidrar även till områdets attraktionskraft - för boende, för besökare och potentiella inflyttare. En utmaning för föreningar i området är rekrytering av ledare, styrelseledamöter och personer för ideellt arbete. Mätningar visar också att invånare i Dalsland är mindre aktiva än till exempel invånare i Västra Götaland¹⁵. Såväl andelen ungdomar som andelen kvinnor är färre i föreningarna i området.

3.3.4.4 Inkludering

Sedan tidigare programperiod har Leader Framtidsbygder arbetat mycket med integration och det finns idag flera projekt som fått stöd med goda resultat i området. I dialogmötena lyfts specifik projektet Steget före som bidragit till ökad inkludering, ökade kunskaper i svenska

¹³ Det goda livet i Dalsland

¹⁴ Ex. Dalslands folkhögskola (2020). *Inflyttning för hållbar landsbygd – Förstudie* och Ett

Dalsland i Tillväxt (2018). *Förstudie för ett hemvänderprojekt*.

¹⁵ Det goda livet i Dalsland

språket och svenska samhället. Projektet har även bidragit till att flera utrikesfödda har fått jobb. Däremot lyfts i dialogmötena att integrationen och inkluderingen kan förbättras ytterligare och beskrivs som ett ständigt pågående arbete. Genom leadermetoden kan vi erbjuda kontaktytor som kortar vägen till arbete och ökad delaktighet i lokalsamhället. Ökade kontakter kan även ge utrikesfödda kunskap och gemenskap i föreningslivet, möjligheter att träna språket, inblickar i arbetslivet och vardagslivet i området. I den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland lyfts inkludering som ett av fyra långsiktiga prioriteringar. Genom ökad inkludering förbättras förutsättningarna för invånare som står långt ifrån arbetsmarknaden att försörja och utbilda sig. Det handlar om att öka människors tillit till varandra, till samhället och till demokratin¹⁶.

Att verka för integration på landsbygden är att verka för landsbygdsutveckling. Personer som kommer till Sverige har med sig erfarenheter, kulturer, kunskaper och intressen. Genom att öka integrationen på landsbygden kan vi byta erfarenheter och öka potentialen i landsbygdsutveckling. Personer som kommer hit kan även se den svenska landsbygden med andra ögon och se möjligheter som vi själva inte alltid ser.

3.3.4.5 Klimat och miljö

Världen idag står inför stora utmaningar för att hantera de pågående klimatförändringarna. Konsekvenserna av dessa påverkar såväl människa som miljö. Ett förebyggande klimatarbete bidrar till att skapa ett tryggt, robust och säkert samhälle med förmåga att anpassa sig till nya förutsättningar. För att skapa ett mer klimatsmart och stabilt samhälle behöver vi hitta nya sätt att leva, bo och verka på. Samtliga aktiviteter syftar till att minska användningen av fossila bränslen och minska vårt fotavtryck. Det kan handla om att skapa tjänster baserade på delningsekonomi och/eller cirkulär ekonomi, aktiviteter för att höja beredskapen i området,

eller att öka självförsörjningsgraden i området. Det kan även handla om att skapa ett förändrat konsumtionsmönster. Det finns idag en större efterfrågan och ett större intresse för förnyelsebara, ekologiska, lokalproducerade och miljöanpassade alternativ.

De regionala utvecklingsstrategierna lyfter även särskilt fram bioekonomi som utvecklingsområde¹⁷. Bioekonomi kan definieras som "all ekonomisk aktivitet baserat på omvandling av biologiska resurser från land, vatten och hav till högvärdiga produkter av mat, material och energi. EU:s strategi för hållbar bioekonomi slår fast att det är nödvändigt med ökad produktion av förnybara resurser från skogs- och jordbruk för att ta till vara bioekonomins möjligheter. Det behövs samtidigt ett nära samspel mellan produktion av råvaror, forskning, teknisk utveckling och processindustrin för att möta utmaningar i framtiden. Ett samspel mellan olika sektorer, branscher och fackområden är nödvändigt¹⁸. Sverige har tydliga politiska målsättningar och skapar nu starka nationella strategier och handlingsplaner för att förverkliga bioekonomin. På regional nivå pekar arbetet med utvecklingsstrategierna tydligt på möjligheterna att använda skogen som grundläggande styrka. I såväl den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland som Värmlandsstrategin 2040 lyfts att när resurserna ska cirkulera i kretslopp ställer det krav på allt från design till produktion såväl som på system för återvinning och konsumtion. I regionen finns goda geografiska förutsättningar, spetskompetens och forskning inom områden som bland annat skoglig bioekonomi. Här finns erfarenhet av testning, demonstration och praktiskt genomförande inom området¹⁹.

Ett långsiktigt hållbart samhälle kräver även andra typer av ekonomiska system än de vi har idag. Tjänster baserade på delningsekonomi och cirkulär ekonomi sätts alltmer i fokus och leder till mer effektiva sätt att använda jordens resurser på. Vid dialogmöten med intressenter

¹⁶ Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030

¹⁷ Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030 och Värmlandsstrategin 2040.

¹⁸

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/IP_18_6067

¹⁹ Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030 och Värmlandsstrategin 2040

framkom även att området har ett bristfälligt beredskapsläge, vilket synliggjorts under senaste årens extraordinära händelser såsom torkan 2018 samt Corona-pandemin 2020/2021. I och med Agenda 2030 och dess 17 globala mål, visar det tydligt att hållbarhet och klimat bör prioriteras och tas på största allvar. Vi ser därför behov av att öka kunskap och kapacitet för att hantera klimatförändringar samt stärka motståndskraften mot och anpassningsförmågan till klimatrelaterade extraordinära händelser.

3.3.4.6 Vänern

Vänern är Europas tredje största sjö och mycket viktig både för sportfiske och yrkesfiske. Sportfisketurismen, framför allt efter gädda, har under de senaste åren ökat lavinartat vilket skapar både stora möjligheter och vissa svårigheter och hot. Vänern är en lättillgänglig sjö med såväl ett unikt lax- och öringbestånd som ett attraktivt fiske efter gädda, abborre och gös. Det finns stora möjligheter att utveckla Vänern som destination, både på land och på vattnet – för dess både natur- och kulturupplevelser. Det finns även en outnyttjad potential för utvecklandet av sportfisketurismen, men det måste ske på ett både socialt och ekologiskt hållbart sätt. I SWOT-analysen framkom en svaghet i att en definition av hållbart fiske saknas parallellt med bristande fångststatistik, otillräcklig beståndsdata samt bristande tillsyn. Däremot framkommer att redan idag finns bra boendemöjligheter för sportfisketurister och en gynnsam infrastruktur med sjömackar, ramper och gästhamnar. Yrkesfisket i Vänern har en lång historia men branschen har nu svårigheter med bland annat föryngring och lönsamhet. Det behövs aktivt arbete för att föryngra branschen och det behövs även aktivt arbete för att exempelvis skapa samarbetsmöjligheter mellan yrkesfisket och restauranger, för att bland annat kunna erbjuda vänerfisk på restaurangerna runt Vänern. Det behövs även i många fall en ökad förståelse och förbättrad dialog yrkesfisket och sportfisket emellan och mellan de två inriktningarna och myndigheterna. Det saknas ett långsiktigt strategiskt arbete över administrativa gränser och en tydlig gemensam satsning.

SWOT-analyser, intervjuer och behovsanalyser visar att det trots tidigare genomfört arbete vidare behöver arbetas med sportfiskeutvecklingen i Vänern för att möta framtida utmaningar med hot mot för hårt fisketryck samtidigt som näringen bör utvecklas ekonomiskt för de företag som bedriver verksamhet inom exempelvis sportfisketurism. Vi ser därför ett behov av att utveckla Vänerns sportfiske och yrkesfiske på ett långsiktigt hållbart sätt utifrån ekologiska, sociala och ekonomiska förutsättningar samt skapa bättre förståelse för näringarna genom utökad dialog och information. I SWOT-analyserna framkommer stora möjligheter med en utökad fisketurism, ökad försäljning och konsumtion runt Vänern och en ökad kompetens om fisket i Vänern.

3.3.4.7 Attraktiva platser

Området har en stor variation av platser och miljöer där människor kan bo, arbeta och studera²⁰. Det finns även en stor variation när det kommer till olika naturupplevelser och miljöer, vilket ses som en av områdets främsta styrkor²¹. Det finns ett intresse från när- och omvärlden att upptäcka naturvärden och att bosätta sig mer naturnära, men bygderna behöver göra naturupplevelserna tillgängliga och framför allt visa upp de värden som finns. I bygderna förekommer tendenser till bruksmentalitet, där uppfattningar om platsen visar på låg självkänsla och låg kunskap för den egna möjligheten att påverka. Genom att framhäva bygdernas fördelar och styrkor kan den bild som invånarna har stärkas och bidra till stolthet över platsen där de bor.

För att synliggöra platsens attraktivitet är invånare, näringsliv, ideella föreningar och organisationer samt offentligheten viktiga aktörer. Nyckeln till en attraktiv plats beskrivs i dialogmötena som samverkan mellan aktörer, för att lyfta fram och utveckla alla de värden som finns på platsen. Aktörerna behöver kunna dela tankar och idéer samt skapa mötesplatser där alla får utrymme att utvecklas. Skapar vi tydliga mötesplatser, bidrar dessa även till att attrahera besökare och potentiella inflyttare.

²⁰ Strategiska utvecklingsområden för Fyrbodalsregionen 2021–2030.

²¹ SWOT-analys, Leader Framtidsbygder 2021.

3.3.4.8 Kompetensförsörjning

Tillgång till rätt kompetens och en tydligare kunskapsutveckling utifrån arbetsmarknadens behov är en viktig grundförutsättning för en livskraftig landsbygd. I takt med att traditionella näringar såsom industri och skogsbruk minskar och nya tillkommer krävs andra kompetenser, insatser och utbildningar. Vid dialogmötena framkommer att det i området råder brist på arbetskraft inom vissa yrkeskategorier och arbetslöshet inom andra. Bättre kunskapsöverföring till unga och nätverkande insatser mellan entreprenörer ses som ett sätt att utveckla den kompetens som redan finns i området. Därtill kommer insatser för att stärka företagen inom en rad olika områden, från företagskunskap, marknadsföring, produktutveckling, prissättning, lönsamhet osv. Förbättrad infrastruktur med goda kommunikationer på väg och järnväg behövs för att möjliggöra pendling till större arbetsmarknadsregioner och studieorter. Det ska

vara enkelt att arbeta och studera på distans samt möjlighet att pendla till jobb och studier - men ändå kunna bo och leva i området.

I dialogmötena framkommer att det finns attityder såsom "här finns inga jobb" och att "man måste flytta för att göra karriär". Dessa inställningar anses hämma utvecklingen av arbetsmarknaden, inte minst för ungdomar på väg ut i arbetslivet. Vi ser därför att det finns behov av att höja kunskapen om området och synliggöra möjligheterna bland de unga. Till exempel finns det behov av generationsskiften, vilket kan vara en möjlighet för de unga samtidigt som det kan gynna företagets tillväxt. Därför är det viktigt med kunskapsöverföring och att ungdomar får inblick i entreprenörskap och att driva företag.

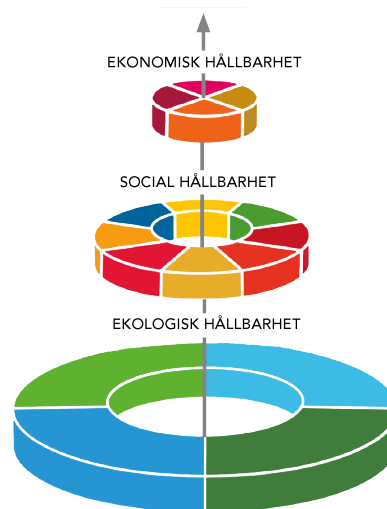
Figur 3- Utvecklingsstrategin valda vision, mål och insatsområden.

4. MÅL, INSATSOMRÅDEN OCH INDIKATORER

Visionen är sprungen ur de behov och riktningar som vi observerat. Det första steget via en öppen enkät där befolkningen och andra intressenter fått svara på frågan “vad är du mest stolt över i din bygd?”. Det andra steget via våra dialogmöten, där deltagarna fick forma tankar och idéer inför framtiden genom att besvara vilka styrkor och möjligheter som bygderna har. Vi har valt att låta styrkorna och möjligheterna få styra visionen, våra mål och insatsområden. Vår vision har formats av de människor som ska omsätta den.

Våra tre mål utgår från att skapa hållbar utveckling på landsbygden och bygger på de tre dimensionerna av hållbarhet; social, ekonomiska och ekologisk hållbarhet. Det finns olika sätt att illustrera hur de olika dimensionerna hänger ihop. Den modell vi utgår ifrån är hållbar utveckling i form av en hierarki där ekologisk hållbarhet tillskrivs fundamental vikt och ses som en förutsättning för såväl social som ekonomisk hållbarhet. Även dessa två dimensioner

karaktäriseras av ett beroendeförhållande, där den sociala hållbarheten ligger till grund för att en ekonomisk hållbarhet ska vara möjlig²².

Figur 4 – Modell för hållbar utveckling

Denna modell används även av Stockholm Resilience Centre för att illustrera de globala målen²³.

²² Kungliga tekniska högskolan. *Hållbar utveckling* (2021) Tillgänglig: <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling>

[utveckling/verktygslada/sustainable-development/hallbar-utveckling-1.350579](https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling)
²³ <https://www.globalamalen.se/ett-nytt-satt-att-se-de-globala-malen-som-en-tarta/> (Hämtad 2021-09-12)

Målet Attraktiva landsbygder kopplar an till den sociala dimensionen av hållbar utveckling och innebär allas lika möjligheter till att leva, bo och verka i våra bygder – en plats där vi gör saker tillsammans och utvecklas utifrån våra egna villkor.

Målet Innovativa bygder kopplar an till den ekonomiska dimensionen av hållbar utveckling och innebär att skapa förutsättningar till stärkt förnyelseförmåga och hitta innovativa lösningar på våra utmaningar – som både ger ökad ekonomisk tillväxt i området och lämnar så litet miljöavtryck som möjligt.

Målet Klimatsmarta landsbygder kopplar an till den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling och innebär att vi genom ökad kunskap och konkreta insatser gemensamt bidrar till ett bättre klimat och minskat klimatavtryck. Vi vill skapa klimatsmarta landsbygder som gör att vi kan leva, bo och verka hållbart idag – och i framtiden.

Våra framtidsbygder skapar hållbar utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

4.1 Vision

Vi ska leva, bo och verka hållbart i attraktiva bygder

Vi tror på våra bygder som framtidsbygder, där vi kan leva, bo och verka hållbart idag - och i framtiden. Vi kommer vara i framkant när det gäller nya, smarta och innovativa lösningar som vänder våra utmaningar till möjligheter.

Vi tror på samverkan på alla nivåer av samhället, där vi tillsammans skapar inkluderande och hållbara framtidsbygder. Vi skapar mötesplatser för att hämta kunskap, idéer och inspiration från varandra.

Vår vision uttrycker vår strävan att utifrån identifierade behov och utmaningar använda våra gemensamma resurser och förutsättningar för att hitta nya former för hållbar landsbygdsutveckling. Våra bygder kännetecknas av invånarnas aktiva medskapande, gemensamma lärande och breda samverkan

som både gynnar de boende på platsen samt lockar nya att bosätta sig och leva i våra framtidsbygder.

4.2 Mål

Målformuleringarna har tagits fram i samarbete med strategins skrivgrupp och föreningens styrelse, genom sammanställning och bearbetning av omvärldsanalys och analys av regionala dokument samt genom analys av SWOT, input och resultat från dialogmöten med en bredd av grupper i området. Målen har även arbetats fram och sammanbundits för att möta Jordbruksfondens övergripande mål för leaderarbetet: främja sysselsättning, tillväxt, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk.

Våra mål tar vara på våra bygders förutsättningar och möjligheter, ökar invånarnas delaktighet och inflytande samt främjar en experimentlusta för att testa, tänka och prova nytt. Den lokala utvecklingsstrategin 2023–2027 för Leader Framtidsbygder har tre mål:

4.2.1 Attraktiva bygder

Attraktiva bygder är platser där alla känner sig välkomna att leva, bo och verka. En plats där vi gör saker tillsammans och utvecklas utifrån våra egna villkor. Det är även en plats som människor vill flytta till och besöka, dels för den fantastiska naturen, dels för de drivna människorna som är verksamma i området. Inte minst är det en plats där alla människor får utrymme att testa och förverkliga sina idéer, starta företag och utveckla sina egna förmågor. Målet knyter an både till Värmlandsstrategin 2040 och Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030 målsättningar om attraktiva livsmiljöer och ett skönare liv. Ett liv berikat av kultur och kreativitet, en aktiv fritid, social gemenskap och underbara naturupplevelser runt knuten. Där

människor trivs att leva och bo – en sammanhållen och hållbar region²⁴.

I dialogmötena framkommer leaderområdets livs- och besöksmiljöer i kombination med engagerade och drivna människor som stora styrkor. Samtidigt ses demografi, låg utbildningsnivå, integration och inkludering samt befolkningsminskning som svagheter och hot. Det är en utmaning att skapa en attraktiv plats för alla. Vi behöver därför genomföra satsningar som bygger på våra styrkor. Detta kan göras genom förnyelse av föreningslivet, sociala innovationer, mötesplatser eller lokala lösningar för ökad inkludering och integration. Vi tror på attraktiva bygder som är uppbyggda på demokratiska grunder där alla invånare har möjlighet att påverka utvecklingen där de bor.

Målet bidrar till h) inom landsbygdsfonden; Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet mellan könen, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk.

Målet bidrar också till Agenda 2030:s mål:

4.2.2 Innovativa bygder

Målet Innovativa bygder syftar till att utveckla det lokala näringslivet på landsbygden samt att skapa bättre förutsättningar för utbildning och arbetstillfällen. SWOT-analysen samt tillgänglig statistik över området visar tydligt hur det finns brister både i företagandet i stort, nyföretagande, utbildningsnivå och arbetslösheten och att det finns ett uttalat behov av att genom kommande leaderarbete främja projekt för att vända trenden. Bygdernas överlevnadsförmåga och växkraft påverkas av deras möjlighet att ställa om utifrån nya krav och förväntningar. Deras förmåga att lära och hitta nya vägar. Det är därför viktigt för oss att bidra till denna

²⁴ Värmlandsstrategin 2040 och Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030.

²⁵ Värmlandsstrategin 2040, Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–

utveckling och stärkt förnyelseförmåga för en hållbar landsbygdsutveckling. Målet knyter an till Värmlandsstrategins målsättning

”Innovationsdrivet näringsliv”, Västra Götalands prioritering ”Stärka innovationskraften” och Fyrbodals kommunalförbunds utvecklingsområde ”Företagsklimat, struktur och omställningskapacitet”²⁵.

Företagare på landsbygd tenderar att vara mer entreprenöriella, skapa nya arbetstillfällen och hitta smarta lösningar²⁶. Genom att ta vara på denna drivkraft kan målet även bidra till ökad sysselsättning och tillväxt. Det kan handla om stöd för att utveckla nya tjänster och produkter, att etablera sig på nya marknader, utveckla nya metoder och tekniker eller nyskapande idéer. Vi tror att det är när kompetenser möts och utmanar varandra som de verkligt livskraftiga idéerna blir till. Erfarenhetsutbytet och samverkanslösningar kan ge fler modet att både utveckla idéer och starta nya verksamheter.

Målet bidrar till h) inom landsbygdsfonden; Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet mellan könen, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk.

Målet bidrar också till Agenda 2030:s mål:

4.2.3 Klimatsmarta bygder

En växande befolkning förbrukar jordens resurser allt snabbare samtidigt som miljö och klimat påverkas negativt. Vårt behov av en fungerande ekonomi behöver balanseras med effektiv resursanvändning. När resurserna ska cirkuleras i stället för konsumeras i linjära kretslopp ställer det krav på allt från design till produktion, men också på våra system för återvinning och konsumtion²⁷. I dialogmötena framkommer att det finns ett stort engagemang i det civila

2030 och Strategiska utvecklingsområden för Fyrbodalsregionen 2021–2023.

²⁶ SWOT-analys Leader Framtidsbygder 2021.

²⁷ Värmlandsstrategin 2040.

samhället, kulturlivet och folkbildningen att inspirera och öka invånarnas förmåga att ställa om till en hållbar livsstil. Det bidrar till att det lokala näringslivets erbjudanden samtidigt som det bidrar till en global och grundläggande omställning samt nya affärsmodeller²⁸.

Ett utökat fokus på klimat och miljö utöver de övergripande principerna är sprunget ur vår omvärldsanalys, de regionala planerna samt i dialog med föreningens styrelse. Världen står idag inför stora utmaningar att hantera de pågående klimatförändringarna. I och med Agenda 2030 och dess 17 globala mål, visar det tydligt att hållbarhet och klimat bör prioriteras och tas på största allvar. För att ta vara på bygdernas styrkor och vårt klimat kommer vi att prioritera stöd till projekt och aktiviteter som syftar till att öka kunskapen kring klimatet samt konkreta aktiviteter för att minska vårt klimatavtryck. Det kan handla om att skapa tjänster baserade på delningsekonomi och/eller cirkulär ekonomi, aktiviteter för att höja beredskapen i området, minskad användning av fossila bränslen, eller att öka självförsörjningsgraden i området. Vi vill skapa ett tryggt, robust och nyskapande samhälle med förmåga att anpassa sig till nya förutsättningar.

Målet bidrar till mål h) inom landsbygdsfonden; Främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet mellan könen, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet bioekonomin och hållbart skogsbruk samt e) Främja hållbar utveckling och effektiv förvaltning av naturresurser som vatten, mark och luft och f) Bidra till att skydda den biologiska mångfalden, stärka ekosystemtjänster samt bevara livsmiljöer och landskap.

Målet bidrar också till Agenda 2030:s mål:

²⁸ Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030.

Figur 5 - Strategins fyra insatsområden med tillhörande fokusområden

4.3 Insatsområden

Grundläggande för alla insatsområden i Leader Framtidsbygders utvecklingsstrategi är att alla projekt ska byggas upp på våra övergripande principer och samverkan. Projekten ska genomföras på ett sådant sätt att principerna och villkoren för dessa är integrerade i projektarbetet.

Samverkan på bred nivå krävs för att åstadkomma ett lyckosamt utvecklingsarbete. Vi ser att offentliga, privata och ideella aktörer tillsammans behöver bilda ett partnerskap för långsiktig hållbar utveckling. När alla dessa parter går med i gemensamma insatser tenderarutvecklingen att bli mer långsiktig. Det är även en styrka att växla upp partnerskapet att även inkludera utbildnings- och utvecklingsaktörer, som både kan inhämta och ge kunskap i sammanhanget. Projekt som får stöd och genomförs inom denna strategi ska utformas utifrån samverkan, likabehandling-, ickediskriminering- och jämställdhetsprinciperna samt ta hänsyn till vår miljö och vårt klimat.

Insatsområdena utgör strategins verktyg och anger inom vilka områden som utvecklingsinsatserna ska ske.

Utvecklingsstrategin består av fyra insatsområden med tillhörande fokusområden, se figur 4.

4.3.1 Smarta och inkluderande landsbygder

Valet av boendeort beskrivs att i allt högre grad bero på upplevd livskvalité. Omvärldsanalysen och SWOT-analysen visar på att fler och fler kan tänka sig att flytta till landsbygder. Naturnära boende, möjligheter till ett mer hållbart liv, inklusive "livspusslet", samt ett engagerat civilsamhälle ses som bidragande faktorer till detta. Vi vill därför stötta satsningar som skapar smarta och inkluderande landsbygder. Det handlar om att visa potentialen att bo, leva, verka men också besöka våra bygder. Invånarnas delaktighet och inflytande är en förutsättning för att lyckas med detta. Det är viktigt att människor med olika bakgrund, intressen och åldrar samverkar och utvecklar platserna tillsammans.

Området står inför flera strukturella utmaningar såsom utflyttning, bristande integration, centralisering av service, åldrande befolkning osv²⁹. Dessa utmaningar ser vi kan underlättas om invånare i bygden ges bättre förutsättningar att utforska sin egen och bygdens fulla potential.

²⁹ SWOT-analys Leader Framtidsbygder 2021.

För oss finns det ingen exakt mall för hur en smart och inkluderande landsbygd ska se ut, utan den utgår från att lokalbefolkningen använder bygdens unika styrkor och möjligheter som katalysator för hållbar och klimatsmart utveckling – med målsättningen att använda tillgångarna på ett smartare och mer resurseffektivt sätt. Inom insatsområdet Smarta och inkluderande landsbygder kommer leaderområdet arbeta med tre fokusområden; *Lokala strategier, metoder och lösningar i samverkan, Inkludering och integration samt Attraktiva livsmiljöer.*

Lokala strategier, metoder och lösningar i samverkan – syftar till att stimulera ett behovsstyrt nytänkande hos befolkningen genom ett utforskande arbetssätt. Området är identifierat som en geografisk plats med förutsättningar att testa idéer för hållbar omställning och samhällsutveckling³⁰, vilket vi vill ta fasta på. I detta insatsområde ryms därför bland annat test av idéer i testbäddar och testarenor, undersöka och skapa strategier för smarta landsbygder, innovativa kluster och innovativa servicelösningar. Vi ser det som viktigt att ha möjlighet att testa sina idéer och att eventuella misslyckanden ses som en del av kunskapsprocessen i utvecklingsarbetet.

Inkludering och integration – syftar till att bidra till en ökad inkludering och integration oavsett bakgrund. Vi har en hög andel utlandsfödda i våra bygder, och vissa har ännu inte integrerats och inte heller har arbete. Det är en lång väg att få en sysselsättning och det tar olika lång tid för olika personer. Genom leadermetoden vill vi bidra till kontaktytor som kortar vägen till arbete och som en ökad delaktighet i lokalsamhället. När det gäller utrikesfödda kan ökade kontakter bidra till kunskap och gemenskap i föreningslivet, möjligheter att träna språket, ge inblickar i arbetslivet och vardagslivet i området. Men det finns andra målgrupper som också behöver inkluderas och integreras, som till exempel unga och arbetssökande.

Attraktiva livsmiljöer – syftar till att utveckla och skapa attraktiva livsmiljöer i området. En levande landsbygd, byggd på demokratiska grunder, för människor i alla åldrar, med olika bakgrunder och livsstilssval, ser vi som en förutsättning för

att skapa attraktiva livsmiljöer. Det ska finnas möjligheter till meningsfull fritid, gemenskap och kultur, mötesplatser där människor kan interagera med varandra samt hitta en självkänsla och stolthet för bygden. Det ska finnas boendemöjligheter som bidrar till människors välmående samtidigt som boendet inverkar så lite som möjligt på vår natur och miljö. Det ska finnas en utbredd digitalisering i området för att vara en mittpunkt för platsobundenhet, där människor kan bo och leva på landsbygden samtidigt som de kan behålla sitt arbete. I detta insatsområde ryms därför bland annat insatser att utveckla hållbara boendekoncept på landsbygden, ökade förutsättningar för digitalt arbete, förnyelse av föreningslivet samt nätverk för eldsjälarna.

4.3.2 Innovativt entreprenörskap

Vårt område har ett utbrett småskaligt företagande som sträcker sig över flera branscher och näringar, bland annat inom de gröna näringarna och besöksnäringens mångfacetterade undergrupper (kultur-, natur- och måltidsturism). Som på många andra platser är kompetensförsörjningen en utmaning, både vad gäller att rekrytera rätt kompetens till företaget och kompetensutveckling av befintlig personal. En begränsad lokal marknad och en infrastruktur med goda kommunikationer såväl fysiskt, i form av vägar och järnvägar, som digitalt i form av fiber och digitalisering är en utmaning för företagen i våra bygder. SWOT-analysen visar även på ett behov av att stärka företagen i affärsmannaskap, men även kunskapsöverföring till unga bland annat för att öka möjligheterna till bland annat generationsväxling.

Som kontrast till våra utmaningar finns en stark entreprenörsanda och stort engagemang för att området ska leva och utvecklas. Det småskaliga företagandet bidrar till ett snabbfotat och flexibelt näringsliv, där företagen anpassar sig efter behoven och möjligheterna för området. Vi vill bygga vidare på denna positiva och lösningsorienterade företagskultur. Med hjälp av en lösningsorienterad företagskultur kan vi möta de utmaningar som finns i våra bygder. Inom Innovativt entreprenörskap kommer leaderområdet arbeta med två fokusområden;

³⁰ Det goda livet i Dalsland.

stöd till företag för utveckling och innovation samt erfarenhetsutbyte.

Stöd till företag för utveckling och innovation – syftar till att främja företagande och nya idéer genom stöd till utveckling och innovation. Det kan handla om stöd för att utveckla nya tjänster och produkter, nya samarbeten, nya branscher, nya marknader eller utveckla nya metoder och tekniker. Vi stöttar utveckling av företagandet för breddning, fokusering och/eller diversifiering av verksamheter.

Erfarenhetsutbyte – syftar till att främja innovation hos företagen genom experimentlust, erfarenhetsutbyte, lärande, inspiration och samverkan. Det krävs att personer möts för att hitta nya lösningar på problem, men också att identifiera ”mellanrum” där aktörer tillsammans kan fylla hålen – mötet skapar ringar på vattnet. Vi tror att det är när kompetenser möts och utmanar varandra som de verkligt livskraftiga idéerna blir till. I detta insatsområde ryms därför bland annat insatser att utveckla befintliga och nya nätverk samt aktiviteter för samskapande så som workshops, seminarium eller ERFA-träffar.

4.3.3 Klimat och miljö

Utifrån vår omvärldsanalys, genomlysning av regionala dokument samt i dialog med styrelsen för Framtidsbygder anser vi att klimatet och miljön behöver prioriteras högre. Vår miljö och klimatet vi lever i sätter ramarna för vad som är möjligt att göra. Om vi inte har ett fungerande ekosystem saknas förutsättningar för att skapa liv och ett samhälle för oss människor att leva i. Det är inte heller möjligt att skapa en fungerande ekonomi i ett icke fungerande samhälle³¹. Även om klimathoten och miljöutmaningarna i hög utsträckning är globala, får vi idag ta del av erfarenheter om hur de ger avtryck på lokal nivå. Det är på den lokala nivån som vi arbetar för att finna möjligheter och utveckla lösningar. Ett mer resursbevarande samhälle behöver till exempel en högre grad av lokal samverkan³².

Vikten av styrning har till exempel Hållbarhetsklivet tagit fasta på, ett initiativ som vi ser goda möjligheter att samverka med.

³¹ Tillväxtverket (2017). Handbok för hållbar besöksnäring.

Hållbarhetsklivet är Västsveriges samlade initiativ för en hållbar besöksnäring. Hållbarhetsklivet, som är direkt kopplat till flera av målen i Agenda 2030, når genom ständiga förbättringar med fokus på konkreta initiativ en hållbar besöksnäring³³. Omvärldsanalysen visar även att det finns gemensamma nämnare i bioekonomi-området, vilket vi väljer att lyfta fram i vår strategi. För att lyckas ta vara på bioekonomins möjligheter behöver vi ha ett nära samspel med aktörer från flera delar av värdekedjan och över branschgränserna. Inom insatsområdet Klimat och miljö kommer leaderområdet därför arbeta med två fokusområden;

Ökad kunskap om klimathot, miljöutmaningar och lösningar – syftar till att öka förståelsen för hur våra vardagliga handlingar påverkar miljön samt hur vi kan bidra till klimatsmarta bygder. I våra bygder finns en hel del traditionell överlevnads kunskap och lösningsförmåga inom exempelvis hantverk, livsmedelsproduktion, byggnation och så vidare – kunskap som är värdefull i omställningen till ett fossilfritt och hållbart samhälle. I detta insatsområde ryms därför bland annat kunskapshöjande aktiviteter såsom kurser, utbildningar och nätverk med fokus på miljöutmaningar och lösningar.

Figur 6 - Hållbarhetskompassen (Dalslands miljö & energiförbund, 2020)

³² Dalslands miljö- och energiförbund (2020). Hållbarhetskompassen.

³³ Hållbarhetsklivet.se

Utveckling av resurseffektiva och förnybara tjänster och produkter – syftar till att utveckla tjänster och produkter som minskar vårt klimatavtryck, där biobaserade råvaror ersätter icke förnybara råvaror och affärsidéer som utgår från livscykelns alla led. Det kan handla om att skapa tjänster baserade på delningsekonomi och/eller cirkulär ekonomi, aktiviteter för att höja beredskapen i området, tjänster som minskar användning av fossila bränslen eller ökar självförsörjningsgraden i området. I detta insatsområde ryms därför bland annat riktade stöd till enskilda små företag, bygder och/eller en samling av aktörer som vill skapa lösningar för klimatsmarta bygder.

4.3.4 Hela Vänern

För att nå behoven av utveckling i hela Vänern kommer arbetet i insatsområdet ske genom samarbeten med övriga leaderområden som omger sjön. Leadermetoden har visat sig vara ett framgångsrikt arbetssätt för utvecklingen av både sport- och yrkesfisket i Vänern, där sektorerna närmat sig varandra på ett sätt som inte funnits tidigare. Insatserna inom detta insatsområde bygger vidare på det underlag och arbete som gjorts inom Fiskeområde Vänern. Vi vill fortsätta deras arbete och tillsammans med övriga leaderområden bidra till att utvecklingen fortgår. Projektansökningar inom detta område skall ske tillsammans med andra leaderområden och i form av samarbetsprojekt. Inom insatsområdet Hela Vänern kommer vi därför arbeta med tre fokusområdena; *framtidens sportfiske, kunskap för alla* samt *Vänerfisk på tallriken*.

Framtidens sportfiske - syftar till att genom utveckling av turismföretagandet kopplat till sportfiske, fördjupning i de ekologiska aspekterna kopplade till ett ökat fisketryck samt åtgärder för att minska negativa effekter framtidssäkra Vänern som en attraktiv sportfiskedestination.

Kunskap för alla – syftar till att genom ökad kunskap och kunskapsspridning om yrkesfiske, sportfiske och Vänerns ekologi skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar utveckling. I detta område kan därför aktiviteter som mätningar av effekter av fisket, ur ekonomiska, ekologiska och sociala aspekter,

tas fram eller gemensamma metoder för olika typer av mätningar.

Vänerfisk på tallriken – syftar till att genom förbättrade dialog mellan yrkesfisket och myndigheterna, företagsutveckling, nyrekrytering och förbättrade möjligheter för lokal förädling och samarbeten med lokala restauranger bidra till möjligheterna för ett långsiktigt hållbart yrkesfiske i Vänern. Insatserna kan även bidra till ökad tillgång av närproducerad fisk och kräftor och förädling av dessa, både för våra besökare och invånare.

4.4 Indikatorer och målvärden

Nedan presenterar vi valda indikatorer på EU-, nationell samt lokal nivå. Valda indikatorer kommer användas för att styra mot specifika insatser och resultat samt för att mäta hur vi uppnår våra mål och för att bedöma om utvecklingen går åt rätt håll.

4.4.1 EU:s resultatindikatorer

Mål	Insatsområde	Indikatorkod	Indikatornamn	Definition	Målvärde
<i>Attraktiva bygder</i>	Smarta och inkluderande landsbygder	R.40	Smart omställning av ekonomin på landsbygden	Antal framtagna strategier för smarta landsbygder	2
		R.41	Sammanlänkning av landsbygden i Europa	Antal invånare på landsbygden som tar del av förbättrad tillgång till tjänster och infrastruktur genom stöd inom den gemensamma jordbrukspolitiken	40000
<i>Innovativa bygder</i>	Innovativt entreprenörskap	R.39	Utveckla ekonomin på landsbygden	Antal företag på landsbygden som söker stöd för att utveckla sin verksamhet. Detta inkluderar alla landbygdsföretag så länge inte utvecklingen de genomför i projektet eller investeringen rör primärproduktion. Däremot kan företag räknas med som förädlar råvaror.	8
	Hela Väneren	R.39	Utveckla ekonomin på landsbygden	Antal företag på landsbygden som söker stöd för att	2

				utveckla sin verksamhet. Detta inkluderar alla landsbygdsföretag så länge inte utvecklingen genomförs i projektet eller investeringen rör primärproduktion. Däremot kan företag räknas med som förädlar råvaror.	
		R.41	Sammanlänkning av landsbygden i Europa	Antal invånare på landsbygden som tar del av förbättrad tillgång till tjänster och infrastruktur genom stöd inom den gemensamma jordbrukspolitiken	20000
<i>Klimat-smarta bygder</i>	Klimat och miljö	R.27	Miljö/klimatrelaterad prestation genom investeringar i landsbygdsområden	Antal projekt som bidrar till mål rörande miljö hållbarhet samt begränsning av och anpassning till klimatförändringar i landsbygdsområden	2
	Hela Väneren	R.27	Miljö/klimatrelaterad prestation genom investeringar i landsbygdsområden	Antal projekt som bidrar till mål rörande miljö hållbarhet samt begränsning av och anpassning till klimatförändringar i landsbygdsområden	1
		R.41	Sammanlänkning av landsbygden i Europa	Antal invånare på landsbygden som tar del av förbättrad tillgång till tjänster och infrastruktur genom stöd inom den gemensamma jordbrukspolitiken	10334

4.4.2 Nationella indikatorer

Mål	Insats- område	Indikatorkod	Indikatornamn	Definition	Målvärde
Attraktiva bygder	Smarta och inkluderande landsbygder	N.04	Nya tjänster	<p>Denna delas upp i 3 nivåer för att kunna ta hänsyn till innovationshöjd. D.v.s. är tjänsten/erna nya på den svenska/lokala marknaden eller endast för den enskilda organisationen?</p> <p>En (fysisk) tjänst är något som man köper och konsumerar ihop istället för att ta med hem. Till exempel hårklippningar, guidade turer och upplevelser samt teaterföreläsningar.</p> <p>En digital tjänst är en tjänst som säljaren behöver göra om och anpassa vid varje försäljning. Till exempel sociala media tjänster, webbdesign eller liknande. Hit räknas även olika streamingtjänster då kunden inte äger materialet utan endast har tillfällig tillgång genom någon form av prenumeration på säljarens villkor.</p>	5
		N.05	Nya mötesplatser	<p>Antalet mötesplatser som skapats genom projektet och som bedöms kunna bestå efter projektslut. En mötesplats kan vara fysisk i form av en ny eller återställd lokal där olika verksamheter kan äga rum. Till exempel hembygdsgårdar eller övriga samlingslokaler. En mötesplats kan också vara ett digitalt forum om det är begränsat till en tydligt avgränsad målgrupp och det finns sätt att interagera. Till exempel en facebook-grupp. Hemsidor eller bloggar räknas inte.</p>	10

		N.06	Nya fritids- och kulturverksamheter	Antalet fritids- och kulturverksamheter som skapats genom projektet och som bedöms kunna bestå efter projektslut. Till exempel kan detta inkludera ungdomsverksamheter, teatergrupper, idrottsföreningar och språkcaféer. Endast antalet olika verksamheter ska räknas. Man ska inte räkna in antalet träffar som de haft eller antalet deltagare som medverkat.	10
		N.07	Nya nätverk och samarbeten	Antalet nya och bestående nätverk eller samarbeten som skapats genom projektet och som bedöms kunna bestå efter projektslut. För att räknas som nytt ska nätverket eller samarbetet inte ha funnits innan projektets mobilisering och uppstart för det syfte som det nu har. Det behöver ingå minst två aktörer för att räknas som ett nytt nätverk eller samarbete. Endast antalet nätverk ska ingå, inte antalet aktörer i de nätverken.	10
<i>Innovativa bygder</i>	Innovativt entreprenörskap	N.01	Nya företag	Antal nya företag som skapats under projekttiden på grund av projektet. Med företag menar vi olika organisationsformer som till exempel enskild firma, AB och ekonomisk förening.	3
		N.03	Nya produkter	Denna delas upp i 3 nivåer för att kunna ta hänsyn till innovationshöjd. D.v.s. är produkten/erna nya på den svenska marknaden, på den lokala marknaden (leaderområdet) eller endast för den enskilda organisationen? En fysisk produkt är en vara som man kan köpa och ta med hem, men konsumera senare. Till exempel olika matprodukter, souvenirer, kläder och möbler. En digital produkt är en vara	10

				<p>som säljaren kan sälja (eller erbjuda gratis) upprepat antal gånger utan att göra om varan på nytt. Till exempel nedladdningsbara filer som e-böcker och guider. Men det kan också inkludera olika mjukvaror och appar om kunden inte är beroende av prenumerationer för att kunna ta del av dem.</p>	
		N.04	Nya tjänster	<p>Denna delas upp i 3 nivåer för att kunna ta hänsyn till innovationshöjd. D.v.s. är tjänsten/erna nya på den svenska/lokala marknaden eller endast för den enskilda organisationen?</p> <p>En (fysisk) tjänst är något som man köper och konsumerar ihop istället för att ta med hem. Till exempel hårklippningar, guidade turer och upplevelser samt teaterföreläsningar.</p> <p>En digital tjänst är en tjänst som säljaren behöver göra om och anpassa vid varje försäljning. Till exempel sociala media tjänster, webbdesign eller liknande. Hit räknas även olika streamingtjänster då kunden inte äger materialet utan endast har tillfällig tillgång genom någon form av prenumeration på säljarens villkor.</p>	5
		N.07	Nya nätverk och samarbeten	<p>Antalet nya och bestående nätverk eller samarbeten som skapats genom projektet och som bedöms kunna bestå efter projektslut. För att räknas som nytt ska nätverket eller samarbetet inte ha funnits innan projektets mobilisering och uppstart för det syfte som det nu har. Det behöver ingå minst två aktörer för att räknas som ett nytt nätverk eller samarbete. Endast antalet nätverk ska ingå, inte antalet aktörer i de nätverken.</p>	5

	Hela Vänern	N.07	Nya nätverk och samarbeten	Antalet nya och bestående nätverk eller samarbeten som skapats genom projektet och som bedöms kunna bestå efter projektslut. För att räknas som nytt ska nätverket eller samarbetet inte ha funnits innan projektets mobilisering och uppstart för det syfte som det nu har. Det behöver ingå minst två aktörer för att räknas som ett nytt nätverk eller samarbete. Endast antalet nätverk ska ingå, inte antalet aktörer i de nätverken.	5
<i>Klimat-smarta bygder</i>	Klimat och miljö	N.07	Nya nätverk och samarbeten	Antalet nya och bestående nätverk eller samarbeten som skapats genom projektet och som bedöms kunna bestå efter projektslut. För att räknas som nytt ska nätverket eller samarbetet inte ha funnits innan projektets mobilisering och uppstart för det syfte som det nu har. Det behöver ingå minst två aktörer för att räknas som ett nytt nätverk eller samarbete. Endast antalet nätverk ska ingå, inte antalet aktörer i de nätverken.	5
	Hela Vänern	N.07	Nya nätverk och samarbeten	Antalet nya och bestående nätverk eller samarbeten som skapats genom projektet och som bedöms kunna bestå efter projektslut. För att räknas som nytt ska nätverket eller samarbetet inte ha funnits innan projektets mobilisering och uppstart för det syfte som det nu har. Det behöver ingå minst två aktörer för att räknas som ett nytt nätverk eller samarbete. Endast antalet nätverk ska ingå, inte antalet aktörer i de nätverken.	5

4.4.3 Lokala indikatorer

Mål	Insatsområde	Indikatorkod	Indikatornamn	Definition	Målvärde
<i>Attraktiva bygder</i>	Smarta och inkluderande landsbygder	L.33	Projektmedlemmar som upplever ökad inkludering	Antal deltagare i projekt inom integration och inkludering som upplever en ökad inkludering i och förståelse för samhället vid projektslut.	100
<i>Innovativa bygder</i>	Hela Väneren	L.19	Diversifierade företag	Antal företag som under projektets gång lagt till nya delar i sina företag för att diversifiera sin verksamhet.	3
		L.40	Insatser som främjar fritidsfisket	Detta kan omfatta till exempel antal informationskampanjer, utbildningar eller liknande för att främja fritidsfisket. Men också fysiska åtgärder som direkt påverkar vattendrag och/eller fiskebestånd.	20
<i>Klimat-smarta bygder</i>	Klimat och miljö	L36	Organisationer som genomför insatser för minskad klimatpåverkan	Antal företag, föreningar eller andra organisationer som inom ramen för projektet genomför insatser för minskad klimatpåverkan. Dessa insatser ska på ett påtagligt sätt bidra till uppfyllandet av de horisontella målen hållbar utveckling och/eller klimat och miljö.	10
		L38	Nya lösningar på miljö- och klimatproblem	En lösning på miljö- och klimatproblem kan till exempel vara att mobilisera eller skapa metoder för energieffektivisering, vatten- och avloppshantering, avfallshantering eller andra produktionsprocesser.	3
	Hela Väneren	L23	Nya metoder, arbetsätt eller processer	Nya sätt att arbeta i företag eller andra organisationer. Till exempel nya produktionsprocesser, nya logistiklösningar eller nya organisationsformer.	5

		L07	Utbildningstillfällen	Antal tillfällen som en utbildning hålls för deltagare. Det kan till exempel vara så att samma utbildning erbjuds vid flera tillfällen till olika grupper av personer, eller att samma grupp av deltagare ses vid flera tillfällen. I båda fallen är det en utbildning som innehåller flera utbildningstillfällen.	10
--	--	-----	-----------------------	--	----

5. GENOMFÖRANDE

5.1 Kommunikation

Kommunikation för Framtidsbygder syftar till att omvärlden ska känna till vad vi kan göra för landsbygden i vårt område. Vi eftersträvar att nå personer, organisationer och företag som vill driva utveckling i våra bygder genom Leadermetoden. I kommunikationen är vårt fokus att ge en lättbegriplig bild av vad vi vill att strategin ska syfta till – vad vi vill ska hända. Vi erbjuder en finansiell möjlighet som ger förutsättningar till innovativ, målinriktad hållbar utveckling.

När vi kommunicerar kommer vi sträva efter att uttrycka oss på ett tillgängligt, positivt och engagerat sätt. Budskapet är att beskriva möjligheterna med Leader-satsningar och vad det innebär för alla som verkar och bor i kommunerna Årjäng, Bengtsfors, Åmål, Mellerud, Dals-Ed, Munkedal, Färgelanda samt en del av Vänersborg. Kommunikationen ska lyfta fram vår vision - Vi ska leva, bo och verka hållbart i attraktiva bygder.

5.1.1 Målgrupper för kommunikationen

Nedan presenteras våra prioriterade målgrupper för kommunikation; stödsökare, vidareförmedlare, samarbetspartners och allmänheten. Andra målgrupper är till exempel besökare och potentiella invånare.

Stödsökare: Personer och organisationer som söker projekt inom ramen för strategin. Inom denna målgrupp finns det både de som har kunskaper och erfarenheter sedan tidigare och de som inte har det.

Vidareförmedlare: Målgruppen hjälper oss att nå ut med information om möjligheterna för lokalt ledd utveckling, både till de som söker projektstöd och de som vill bidra till lokal hållbar utveckling. Målgruppen hjälper även oss att sprida kunskap om möjligheter, hinder, arbetssätt, effekter och resultat.

I gruppen finns landsbygdsråd/kommunbygderåd/landsbygdsgrupp i vårt leaderområdes kommuner, näringslivs- och landsbygdsutvecklare, besöksnäringens organisationer och nätverk, föreningar och deras nätverk, företagarorganisationer, gröna näringar, ungdomsorganisationer med flera.

Samarbetspartners: För att kunna uppnå vår utvecklingsstrategis målsättningar behövs samverkan med myndigheter, kommuner och andra aktörer. Vi delar erfarenheter med varandra och gemensamt sprider kunskap om lokalt ledd utveckling. I gruppen finns kommunerna Årjäng, Bengtsfors, Åmål, Mellerud, Dals-Ed, Munkedal, Färgelanda samt Vänersborg, Fyrbodals kommunalförbund, Visit Dalsland, Västra Götalandsregionen, Region Värmland samt regionala och lokala aktörer inom gröna näringar, näringsliv, besöksnäring, folkhögskolor, föreningsliv och organisationer med flera.

Allmänheten: För oss är det viktigt att nå allmänheten (vilka vi definierar som personer som bor och verkar i vårt leaderområde, eller som berörs av det som händer i området) med information och resultaten av vårt arbete samt om lokalt ledd utveckling. Syftet är att dels få nya personer som på olika sätt vill bidra eller påverka lokal utveckling, dels skapa förståelse hos allmänheten för varför Leader Framtidsbygder,

Sverige och EU satsar på lokalt ledd utveckling och få förtroende för hur vårt arbete genomförs.

5.1.2 Kanaler för kommunikation

Ett av de starkaste verktygen vi har är det personliga mötet. Med ett professionellt bemötande och tydlig kommunikation kan vi förmedla Leadermetodens budskap på bästa sätt. Exempel på andra kanaler som vi arbetar med:

- Hemsidan för Leader Framtidsbygder
- Kommunernas hemsidor
- Sociala medier
- Lokal media
- Ambassadörer (styrelsemedlemmar, kanslianställda och projektägare/projektledare till beviljade projekt)
- Informationsmöten och seminarier

5.1.3 Ledord för vår kommunikation

Enkelt: Med vår kommunikation vill vi förmedla att det är enkelt att driva Leaderprojekt. Vi kommer fortsätta att använda oss av tidigare och nuvarande projekt för att visa på fördelarna och enkelheten som finns i projektformen som Leadermetoden erbjuder. Vi vill även visa upp Leaderprocessen på ett pedagogiskt sätt, så att projektsökande enkelt kan se vilka steg som ingår i processen, bland annat på vår hemsida. För denna programperiod avser vi även fokusera på vår internkommunikation och undersöka hur vår stödprocess kan göras mer effektiv och standardiseras.

Tydligt: Utifrån tidigare programperiod och dialogmötena för denna period ser vi ett behov av att kommunicera mer lättillgängligt och begripligt för alla invånare i området. Vi behöver bli bättre på att använda mer alldagligt språk och mer frekvent kommunicera på kanaler där hela vår målgrupp kan nås. Vi behöver genomföra särskilda kommunikationsinsatser till de som vi har svårt att nå och eftersträva större mångfald i vårt bildmaterial. Vår vision, mål och insatsområden ska vara tydligt kommunicerade för samtliga målgrupper, både externt och internt.

Kontaktskapande: Vi vill fortsätta visa upp goda exempel och visa på berättelser som lyfter de möjligheter som Leadermetoden kan ge. Genom att exempelvis lyfta fram inkluderande mötesplatser, kreativa samarbeten och projekt som testat sig fram, kan vi kommunicera vår strategi och skapa kontaktytor till nya projektsökanden och de eldsjälar som finns i området för Leader Framtidsbygder.

5.1.4 Programperiodens olika kommunikationsstrategiska faser

Programperioden kan delas in i tre faser: införandefasen, genomförandefasen och slutfasen. Samtliga faser innebär kommunikationsinsatser som anpassas till det som den aktuella fasen kräver. En grov tidplan över faserna ser ut så här:

2023	2024–2025	2026–2027
Införandefas: Alla målgrupper behöver få information om stöd och möjligheter samt målen för den lokala utvecklingsstrategin.	Genomförandefas: Kommunicera stöd och möjligheter med sökande och med allmänheten.	Slutfas: Spridning av projektens och programmets resultat. Denna kommunikation ser vi som viktig för alla målgrupper.

FIGUR 7 - TABELL FÖR KOMMUNIKATIONSSTRATEGISKA FASER

5.1.4.1 Införandefasen

Under införandefasen pågår förberedelser inför programstarten. Alla målgrupper behöver få information om de stöd som kommer bli tillgängliga att söka samt om målen med Leader Framtidsbygders arbete.

Styrelsen startar sin verksamhet och samarbetet med olika lokala och regionala partners påbörjas. Vi ser det som viktigt att de som söker upplever att det finns en helhet i både kommunikation och administration och därför behöver vi samarbeta med andra som förvaltar och informerar om lokalt ledd utveckling. Leader Framtidsbygder avser därför att söka dialog med

samarbetspartners om möjligheter att samverka kring kommunikation.

5.1.4.2 Genomförandefasen

Under denna fas är det av värde att kommunicera med sökande och med allmänheten. Det är också viktigt att vi är uppmärksamma på de kommunikationsbehov som våra samarbetspartners och vidareförmedlare ser och agerar på dem.

Det behöver finnas en god dialog mellan Leader Framtidsbygder och vidareförmedlare, samarbetspartners och de som söker stöd så att vi kan förmedla kunskap mellan varandra om hinder, möjligheter och arbetssätt, som i sin tur leder till att vi kan förbättra hur arbetet genomförs. Detta kan ske via spridning av goda exempel. Detta kan även ske via "eldsjälar" som är involverade i landsbygdsutveckling. Det gäller att inte uppfinna hjulet flera gånger utan dra nytta av varandras erfarenheter, dela metoder och utvecklingsprocesser.

5.1.4.3 Slutfasen

I programmets slutfas kommer spridning av projektens och programmets resultat att vara i fokus. Denna kommunikation ser vi som viktig för alla målgrupper. De som söker stöd och vidareförmedlare ska kunna följa resultaten och samarbetspartners kan fånga upp erfarenheter och lärdomar till nästa programperiod. För allmänheten är det relevant att få veta vad medlen använts till.

5.2 Urvalsprocess

Leaderföreningen har en öppen och icke-diskriminerande urvalsprocess för att prioritera projekt.

Urvalsförfarandet är utformat för att möjliggöra urval av de projekt som kan bidra till att uppfylla målen för strategin. Leaderföreningen prioriterar projekten med hjälp av lokalt utformade urvalskriterier. Ingen enskild sektor; privat, ideell eller offentlig har mer än 49% av rösterna. Efter prioritering fastställer Leaderföreningen stödbeloppet. Jordbruksverket gör slutkontroll av stödberättigande och fattar beslutet som skickas ut till sökande. Se bilaga 4 Urvalskriterier.

5.3 Samordning och samarbete med andra aktörer

Samverkan och samordning med andra aktörer har varit grundläggande i processen med att utarbeta en ny strategi för leaderområdet. Detta förhållningssätt kommer precis som det varit i nuvarande programperiod även vara gällande för genomförandet av strategin i den kommande perioden. I arbetet med att ta fram en ny utvecklingsstrategi har en viktig del varit att ta del av och hänsyn till övriga aktörers strategier/utvecklingsplaner som berör vårt område. Vår utvecklingsstrategi är därigenom utformad så att den både kan förstärka och komplettera de övriga samtidigt som den fokuserar på de lokala behoven i vårt område som framkommit i processarbetet. Detta innebär att vi tillsammans arbetar för landsbygdens utveckling mot gemensamma mål på ett så effektivt sätt som möjligt.

Viktiga planer som påverkar strategin är de två regionala strategierna som berör leaderområdet: "Värmlandsstrategin 2040" och "Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland" samt "Det goda livet i Dalsland". Därutöver är det avstämningar med kommunledningarna samt de behov och utvecklingsmöjligheter som framkommit i processarbetet och i samverkan med partnerskap och övriga intressenter som ligger till grund för strategin. Se bilaga 5 Aktörer i partnerskapet och föreningen (okt 2022).

Andra viktiga aktörer och planer som haft inflytande på utvecklingen av strategin är: "Hållbarhetskompass Dalsland" som tagits fram för medlemskommunerna av Dalslands miljö- och energiförbund med tydlig koppling till Agenda 2030, "Hållbarhetsklivet" som är Turistrådet Västsveriges utbildningsverktyg för besöksnäringen avseende kvalitet och hållbarhet.

Fiskeområde Vänern som under programperioden 2014–2020 varit ett enfondsområde inom leader finansierat av Havs- och fiskerifonden, har i arbetet med utvecklingsstrategin bidragit med kompetens och erfarenheter för det fortsatta arbetet med Vänern inom Leader.

Vi har under innevarande programperiod arbetat för att vara ett lokalt utvecklingskontor. Syftet har varit att vara mobila och träffa potentiella projektsökare på plats i deras egna verksamheter, kunna informera om andra stödmöjligheter genom dialog med andra aktörer i stöd- och rådgivningssystemet samt vara uppdaterade på andra aktuella utvecklingsprojekt i vårt område. Detta arbete vill vi utveckla ytterligare i genomförandet av denna strategi då vi ser stora möjligheter till att kunna förstärka och komplettera insatser, minska risker för både dubbelarbete och dubbelfinansiering och bidra till att fler och andra satsningar på landsbygden utöver leader verkligen når ut och får effekt.

Vårt arbete stäms löpande av med vår styrelse men vi vill förstärka samarbetet med kommunerna ytterligare då vi sett tydliga exempel på hur ökade kunskaper om leader leder till större engagemang och att vi gemensamt bättre når ut till potentiella projektsökare. Erfarenheterna från innevarande period visar också att Leader kan, genom sin naturliga roll som oberoende nav mellan offentlig, privat och ideell sektor, agera som problemlösare, kunskapsbärare och möjliggörare på ett unikt sätt. Projektet "Steget före" som riktat till nyanlända i samverkan med kommunerna är ett lysande exempel på detta. Fler av den här typen av samverkansprojekt mellan lokala, regionala och statliga aktörer inom samtliga sektorer ser vi som en spännande möjlighet.

5.4 Effekter

Med effekter menas förändring på längre sikt, till skillnad från resultat som uppstår i anslutning till ett projekt. Leader Framtidsbygders målsättning är att insatserna ska bidra till långsiktiga förändringar i området och därmed bidra till en verklig omställning. Vi på Leader Framtidsbygder har en struktur som främjar önskade effekter. Exempelvis stöttar vi projektsökande i att såväl formulera vilka effekter projektet vill uppnå som att löpande följa och stötta projektets framdrift och på så sätt kan vi stimulera och främja effekter. Urvalskriterierna kommer prioritera projekt som bedöms ha stor potential att skapa förändring och nå långsiktiga effekter. Parallellt är det viktigt att bedömningsgrunderna möjliggör innovativa projekt som vågar prova något nytt.

5.4.1 Framskrivning av önskade effekter i projektansökan

Att planera sin projektidé utifrån önskade effekter och projektresultat görs i projektansökan, följs upp i den löpande kontakten samt i utvärderingarna som Leader Framtidsbygder avser att göra.

Effektbeskrivningen i ansökan hjälper Leader Framtidsbygders styrelse i prioriteringsprocessen. Här ombeds projektsökanden att beskriva vilket syfte projektet ska ha, varför de vill genomföra sitt projekt och vilka utmaningar de avser att lösa. I nästa steg får projektet beskriva önskade effekter, såväl direkt efter projektslut som ur ett långsiktigt perspektiv. En fråga som ställs är; Vad ska projektaktiviteterna leda till på kort och lång sikt? Projektet behöver ha en plan för hur resultatet ska implementeras, för att försäkra sig själva, och oss på Leader Framtidsbygder, att projektsökanden har möjlighet att ta vara på projektresultatet och fortsatt arbeta med resultatet. Leader Framtidsbygder kan genom dialog med projektsökanden bistå med att synliggöra projektets effekter.

5.4.2 Löpande stöttning av projektets framdrift

Löpande stöttning av projektets framdrift sker genom att projekten tilldelas en kontaktperson från föreningen. Kontaktpersonen ska besöka projekten och vara ett stöd i deras planering och arbete med insatser och aktiviteter. Kontaktpersonen ska även bidra med vidare kontakter, koppla ihop projektet med andra projekt samt bidra med nya perspektiv och idéer för långsiktig hållbarhet. Dessa insatser har visat sig ha stor betydelse för ett projekts långsiktiga effekter. Den löpande stöttning är lika viktig för projektet som för Leader Framtidsbygder då lärdomar både syftar till att utveckla existerande projekt som att ta med till kommande projekt.

Leader Framtidsbygder avser även att skapa möjligheter för erfarenhetsutbyte mellan projekt och därigenom bidra till nätverkande, inspiration och vidare utveckling.

5.4.3 Projektuppföljning

Leaderkontoret kontaktar varje enskilt projekt i samband med avslut för avstämning och reflektion. Vi granskar slutredovisningen och har uppgiften att godkänna projektets genomförande och uppnådda resultat innan beslut tas av Jordbruksverket. Styrelsen informeras löpande i samband med styrelsemöten för lärande och reflektion.

Leader Framtidsbygder vill även utveckla utbyten med andra LAG. Utbytet kommer därmed bidra till ett ökat lärande, starka nätverk och möjliga samarbeten.

5.5 Hur främjar strategin innovation?

5.5.1 Vår definition av innovation

Det finns många definitioner av vad innovation står för och vad det innebär. SKR:s (Sveriges kommuner och regioner) definition är "Innovationer är nya lösningar som svarar mot behov och efterfrågan i vardagen och omvärlden"³⁴. Vi vill förmedla att nyskapande och innovativt tänkande inte behöver vara krångligt eller svårt. Vi ser en innovation något som är³⁵:

- Till nytta för många människor (har tillgängliggjorts för eller används på nya sätt av användare)
- Nyttigt (tillgodoser behov hos användare eller löser en utmaning)
- Nytt (en modell, produkt, tjänst eller process. Det kan även vara nytt i området.)

För att innovationen ska bidra till samhällsnytta behöver den nya lösningen användas, spridas och bidra till exempelvis ett nytt sätt att arbeta. Nyttan kan vara ekonomisk, social eller miljömässig. Urvalskriterier för val av prioriterade projekt ska inbegripa projektets innovationshöjd utifrån tidigare nämnda punkter.

5.5.2 Innovativt perspektiv på mål och insatsområden

Nytänkande och innovation är en av grundprinciperna i Leadermetoden. Leader Framtidsbygders arbete med att främja utvecklingen av attraktiva, innovativa och klimatsmarta bygder ska göras genom samverkan och innovativa idéer.

Vi vill vara en pilotregion och ett försöksområde där det råder stor öppenhet för innovativa idéer för utvecklingen av området. Det innefattar perspektivet att se på projekt som en del av ett långsiktigt lärande, där även projekt som inte nått alla sina mål kan bidra med betydelsefull kunskap och vara ett steg på vägen. Detta är speciellt viktigt när vi arbetar med hållbarhet, då

³⁴ <https://innovationsguiden.se/>

vägen till ett hållbart och mer klimatsmart samhälle är oprövad och krokig.

Vi ser även att personer möts för att hitta nya lösningar på problem, men också att identifiera "mellanrum" där aktörer tillsammans kan fylla hålen – mötet skapar ringar på vattnet. Det kan vara personer med olika kompetenser, exempelvis från akademien, offentligheten eller verksamma inom skilda branscher för att bredda perspektiven. Vi tror att det är när kompetenser möts och utmanar varandra som de verkligt livskraftiga idéerna blir till. Erfarenhetsutbytet och samverkanslösningar kan även ge fler modet att både utveckla och framför allt starta nya verksamheter. Det kan handla om företag från olika näringar som behöver utbyta erfarenheter samt utveckla och testa nya idéer inom och mellan branscher och aktörer.

5.6 Övergripande principer

Leader finansierar projekt via europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Vid genomförande av EU:s gemensamma fonder ska tre övergripande principer alltid tas i beaktning. Dessa är:

- Hållbar utveckling
- Likabehandling och ickediskriminering
- Jämställdhet mellan kvinnor och män

5.6.1 Arbete med övergripande principer

Leader Framtidsbygder är en obunden förening där jämställdhet mellan könen, icke-diskriminering, jämlikhet och likabehandling är vägledande. Grunden är att alla är välkomna, vi anpassar metoder och tillfällen för att nå en bredd av människor. I våra aktiviteter lyssnar vi på varandra och bemöter varandra med respekt. Vi använder grundprinciperna när vi kommunicerar och tänker igenom vår kommunikation och budskapen i våra kommunikationskanaler.

Styrelsen för Framtidsbygder sätts samman utifrån bland annat ålder, kön och bakgrund. Styrelsen ska i möjligaste mån representera

³⁵ Inspiration från Leader Nordvästra Skaraborg definition

samhällets mångfald. Vi ser ett behov av att få in ledamöter med icke svensk bakgrund för att få en bättre mångfald i styrelsen. Alla ska känna sig välkomna i styrelsen och kunna påverka föreningens arbete. Hos Leader Framtidsbygder kommer vi ständigt integrera de övergripande principerna i de projekt vi stödjer och vårt interna arbete.

5.6.2 Strategins framtagande

Strategin har tagits fram av en skrivargrupp bestående av representanter från kansliet på Framtidsbygder samt externa konsulter från Attityd i Karlstad. Gruppen har en bredd såväl utifrån kön, ålder och kompetens vilket borgar för att de övergripande principerna tagits i beaktande under strategins framtagande. Framtidsbygdens LAG-grupp har involverats i hög grad under framtagandet, vilket ytterligare breddat perspektiven. I framtagandet av strategin har representanter från privat, offentlig och ideell sektor samt allmänhet deltagit i dialogmöten, fyra av dessa var med inbjudna aktörer och två var öppna möten. En öppen enkät har även genomförts, där alla som vill har kunnat påverka strategin och ge sina svar.

Vi ser människors olika förutsättningar och mångfald som en tillgång och som leder till bättre resultat i utvecklingsarbetet. Detsamma gäller jämställdhet. Detta har vi tagit fasta på i utformningen av dialogmöten och i strategiarbetet i övrigt. Vi har säkerställt att personer med olika bakgrund involverats i framtagandet av strategin. I efterhand kan vi dock konstatera att målgruppen unga är underrepresenterade i framtagandet. Här kunde vi gjort ytterligare insatser för att säkerställa deras intressen. Positivt är däremot att representanter från t ex Ung Företagsamhet deltagit i processen. Våra mål och insatsområden är satta utifrån att alla kan söka projektstöd från oss utan att utesluta någon.

I framtagandet av strategin har vi haft ett stort fokus på bland annat Agenda 2030. Själva uppbyggnaden av våra dialogmöten och i SWOT-analysen har hållbar utveckling lyfts fram i samtalen. I ett av dialogmötena landade man till och med i visionen att göra Framtidsbygder till Sveriges mest hållbara bygd. På motsvarande sätt har även lika behandling, ickediskriminering

och jämställdhet mellan män och kvinnor haft en framträdande plats under framtagandet av strategin, såväl i de dialogmöten som genomförts som framskrivandet av själva strategin.

5.6.3 Mål och insatsområden

De övergripande principerna integreras i samtliga mål. Målen ska bidra till hållbara framtidsbygder – där alla människor kan leva, bo och verka.

Attraktiva bygder – Vi möjliggör för människor att mötas och tillsammans hitta nya lösningar och bidra till utvecklingen i sina bygder, oavsett ålder, kultur, etnicitet och könstillhörighet.

Innovativa bygder – Vi stöttar initiativ som skapar ekonomisk tillväxt och utveckling, utan negativa konsekvenser för miljön eller människors hälsa. Vi verkar för ett idéskapande och företagande där alla ska våga och ha möjlighet att satsa på sina idéer.

Klimatsmarta bygder – Vi möjliggör för människor att testa metoder och idéer för att minska vårt klimatavtryck samt bidra till hållbar utveckling. Klimatet på vår planet sätter gränserna för vad som är möjligt att göra. Om vi inte har ett fungerande ekosystem finns det inte någon förutsättning för att skapa liv och ett samhälle för oss eller framtida generationer att leva i.

5.6.4 Genomförandet

De övergripande principerna kommer värderas när styrelsen prioriterar projekt och beslutar om projektstöd. Sökande bör på ett tillfredsställande sätt beskriva principerna, hur de tas hänsyn till och är integrerade i projektet. Att satsa på projekt där de övergripande principerna är integrerade innebär för oss att projekten arbetar med och tar hänsyn till de utmaningar som finns inom likabehandling och icke-diskriminering, hållbar utveckling och jämställdhet. Exempelvis kan ett projekt som verkar inom ett område som domineras av män, beskriva hur de avser arbeta för att även inkludera och involvera kvinnor. På liknande sätt behöver alla projekt även beskriva hur de avser att arbeta med icke diskriminering och likabehandling.

Projekten behöver även beskriva hur de arbetar med hållbar utveckling – utifrån ekologisk, social

och ekonomisk hållbarhet. Detta behöver göras i relevans med projekttiden. Vi kommer aktivt främja de övergripande principerna i styrelsens arbete och vid handläggning av projekt.

I svensk lag finns skydd mot diskriminering inskrivet och detta skydd gäller givetvis även Leader Framtidsbygder, såväl i vårt interna som externa arbete.

5.6.5 Uppföljning och utvärdering

Uppföljning av de övergripande principerna, tillsammans med måluppfyllnad och indikatorer

kommer att ske vid varje styrelsemöte samt vid de årliga uppföljningarna och i den slutliga utvärderingen av perioden. De återkommande uppföljningarna kommer att visa om vi behöver sätta in kommunikationsinsatser eller liknande. Skulle det exempelvis framkomma att vi har fortsatt svårt att engagera vissa målgrupper, kommer vi att upprätta en åtgärdsplan.

6. ORGANISATION

6.1 Partnerskapet och föreningen

Partnerskapet består av företrädare för den ideella, den offentliga och den privata sektorn. Partnerskapet är till stor del också föreningens medlemmar, se avsnitt 6.2. Sammanställningen av partnerskapet speglar området men också de intentioner som strategin sätter. Inom den ideella sektorn är kultur-, idrotts- och bygdeföreningar viktiga grupperingar. Inom den offentliga sektorn har kommunerna en framträdande och betydande roll för utvecklingsarbetet. Inom den privata sektorn är bransch- och företagarföreningar viktiga, framförallt inom de gröna näringarna samt kultur- och turismsektorerna.

För att ytterligare bredda partnerskapet, avser vi att komplettera med aktörer som är engagerade inom klimatfrågor, integration och vatten/fiskefrågor. Vi vill även komplettera partnerskapet med ungdomsorganisationer och initiativ. Partnerskapet kan utökas under programperioden och är något som Framtidsbygder arbetar med fortlöpande. Se även bilaga 5 - partnerskapet.

6.2 Föreningens styrelse

Föreningens styrelse väljs i demokratisk ordning av medlemmarna på årsmötet, efter förslag av valberedningen. När årsmöte ska hållas och vilka övriga förtroendeposter som ska tillsättas, framgår av föreningens stadgar. Stor vikt läggs vid kompetens, engagemang och förankring i området. Ledamöterna bör komplettera varandra avseende kompetenser så att styrelsen sammantaget har en bred och varierad kompetens.

Utöver god kännedom om respektive sektor behöver styrelsen inom sig representera såväl olika åldrar som kvinnor/män och olika erfarenheter. Kompetensen kan vara kopplad till

ordinarie ledamöter alternativt till adjungerade personer. Kompetens inom mer specifika sakområden som klimat och miljö, integration och vatten/fiskefrågor kan stärkas genom adjungering efter behov. Läs mer om säkerställande av kompetens i kapitlet om Urvalsprocess.

Styrelsen består av representanter för olika organisationer och/eller kompetensområden. Ideell-, offentlig- och privat sektor ska alla vara representerade enligt fördelningen 30/40/30 (procentuellt). Om fördelningen inte är möjlig, det vill säga det exakta antalet ledamöter, ska fördelning 30/40/30 eftersträvas i så hög grad som möjligt.

Styrelsens består av minst 9 ordinarie ledamöter enligt fördelningen ovan (30/40/30), därtill kan adjungeras i enlighet med styrelsens egen bedömning och behov. Styrelsen sammanträder regelbundet och beslutar gemensamt möteskalender. Styrelsen har även möjlighet att utse ett arbetsutskott (AU). Arbetsutskottet kan per delegation ges ett arbetsgivaransvar för anställd personal. AU kan även delegera personalansvar för övrig anställd personal till verksamhetsledaren på utvecklingskontoret. AU kan bereda förslag till beslut avseende projektansökningar och andra ärenden om styrelsen väljer det arbetssättet. För beredning kan även beredningsgrupper utses om styrelsen väljer så.

Valberedningen väljs av årsmötet, den bör spegla de tre sektorerna och därför bestå av minst 3 ledamöter. Vikt bör också läggas vid lokalkännedom, tillgång till lokala nätverk, kännedom om de olika sektorerna i området och intresse för föreningens syfte och ändamål. Årsmötet väljer också sammankallande för valberedningen. Valberedningens förslag bör komma styrelsen till del i god tid så att det medföljer utskick av kallelse och övriga handlingar för årsmötet. Valberedningen bör följa föreningens verksamhet genom t ex protokoll och kontakter med styrelsen.

6.3 Drift – den operativa verksamheten

Leaderkontoret bemannas av anställd personal som genomför verksamheten på styrelsens uppdrag och i enlighet med den lokala utvecklingsstrategin samt de regelverk som är knutna till programmet.

Uppgifterna för leaderkontoret är flera och den främsta är att informera om möjligheterna med Leader samt ansvara för den administration som är förknippad med programmet. Leaderkontoret rapporterar och förser löpande styrelsen med beslutsunderlag och information samt för dialog med relevanta myndigheter och kommuner. Leaderkontoret arbetar även med andra frågor som är viktiga för ett gott resultat; att lyfta och driva utvecklingsfrågor som påverkar hela området, att stötta lokala grupper och aktörer under idéutveckling och ansökningsprocess samt lotsa idéer vidare, i de fall där idéerna faller utanför ramen för det egna programmet. Med denna ambition och arbetssätt fungerar leaderkontoret som ett lokalt utvecklingskontor – något som vi planerar att ytterligare förstärka under perioden 2023–2027, se även kapitel 5.3.

Leaderkontoret bemannas av 2–3 personer. Utöver detta tillkommer ekonomistöd via köpt tjänst eller anställning. Vi planerar för minst 1,6 årsarbeten för att driva kontoret på ett bra och tillfredsställande sätt. Det är av yttersta vikt att

kontoret har tillräcklig kapacitet. Detta görs även genom nära samarbeten med externa aktörer som till exempel regionala stöd- och rådgivningsorganisationer som är relevanta för området. Vi ser det även som viktigt att ha god närvaro på fältet, med tanke på den glesa befolkningen i området. Under Corona-pandemi har möjligheten att mötas fysiskt begränsats och vi har därför temporärt nyttjat digitala möten, något som väl fyllt sin funktion i den extraordinära situationen. Med den erfarenheten ser vi att digitala möten väl kan komplettera, men inte ersätta den lokala närvaron på fältet. Lokal närvaro kommer även fortsatt vara vår primära ambition.

Styrelsen har möjlighet att driva egna utvecklingsprojekt, och i detta arbete har verksamhetsledaren ett ansvar att anställa eller upphandla köpta tjänster samt handleda projektledare. Extern kompetens kan knytas till kontoret och nyttjas efter behov. Det kan vara hos konsulter, högskola/universitet eller etablerade entreprenörer.

7. UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING

Jordbruksverket avser att genomföra ett antal uppföljningsaktiviteter löpande under programperioden, som Leader Framtidsbygder kommer genomföra och medverka i. Dessa aktiviteter är:

- Digitala dialogmöten kring genomförandet, årsrapporteringar till EU samt feedback och behov av åtgärder (tre gånger per år)
- Årlig resultatrapport
- Gemensamt lärande och utvecklingsaktivitet under 2025
- Insamling av erfarenheter inför nästkommande programperiod under 2027

Utöver dessa aktiviteter avser Leader Framtidsbygder att genomföra flertalet egna uppföljningar och utvärderingar. Nedan beskriver vi de olika delarna och vad de innebär.

7.1 Uppföljning av slutrapportering och indikatorer

Leaderkontoret arbetar löpande med att samla in uppgifter om resultat och ekonomi för att följa upp utfallet av insatserna i utvecklingsstrategin. De som får projekt beviljade (projektägarna) ansvarar för att lämna in uppgifterna vid slutrapportering av projektet. Lokala indikatorer rapporteras till leaderkontoret vid slutrapporteringen.

7.2 Årlig uppföljning av utvecklingsstrategin

Årligen ska styrelsen utvärdera kommunikationsinsatserna, målen,

urvalskriterierna och andra relevanta dokument. Styrelsens arbetssätt ska likaså utvärderas. Om behov finns, revideras strategin och ändringar beslutas sedan av Jordbruksverket.

7.3 Spridning av resultat

Leaderkansliet har i uppgift att sprida och kommunicera kvantitativa och kvalitativa resultat från verksamheten. Det kan ske genom att exempelvis lyfta goda exempel från projekt som fått stöd. Detta gör att även Leadermetoden kan spridas vidare. Det är även viktigt att återkoppla resultaten till medfinansiärerna.

7.4 Allmän lärandeprocess

Leader Framtidsbygder genomsyras av ett utforskande och lärande förhållningssätt, där erfarenheter från tidigare och pågående projekt är den centrala punkten för föreningens lärande. Därför kommer det under programperioden erbjudas gemensamma nätverksträffar med utgångspunkt i frågor som exempelvis kommunikation, effekter och jämställdhet. På nationell nivå spelar landsbygdsnätverket en betydelsefull roll som vidareförmedlare och kontaktskapare.

KÄLLOR

AF SoA Månadsstatistik 2020-12-31. (2021-05-04)

Berg, E, et al, (2017) *Att bygga mötesplatser*. Inobi.

Dalslands folkhögskola (2020). *Inflyttning för hållbar landsbygd – Förstudie*.

Dalslands miljö- och energiförbund (2020) *Hållbarhetskompassen*.

edIT, Ett Dalsland i Tillväxt (2018). *Förstudie för ett hemvänderprojekt*.

EU, *En ny bioekonomisk strategi för ett hållbart Europa*,

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/IP_18_6067

Fyrbodals kommunalförbund, Strategiska utvecklingsområden för Fyrbodalsregionen. Tillgänglig:

<https://www.fyrbodals.se/politik/styrdokument/strategiska-utvecklingsomraden/#>

Hållbarhetsklivet.se

Landsbygdsnätverket (2021). *Samverkan för Smarta landsbygder - hur då?*

Regeringen, Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030. Regeringens skrivelse 2020/21:133

Region Uppsala (2020). *Omvärldsanalys*. Tillgänglig:

<https://region uppsala.se/contentassets/fd3aec69990849008da252628ea30b7e/omvarldsanalys-for-uppsala-lan-2020-10-01.pdf>

Region Värmland (2021). *Värmlandsstrategin*. Tillgänglig:

https://varmlandsstrategin.se/app/uploads/2021/06/Varmlandsstrategin_rev_2021-05-17.pdf

SCB, Folkmängd efter region, födelseregion och år, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/kvartals-och-halvarsstatistik-kommun-lan-och-riket/folkmangd-i-riket-lan-och-kommuner-31-mars-2021-och-befolkningsforandringar-1-januari--31-mars-2021-totalt/> 20210623

SCB, <https://geodata.scb.se/reginawebmap/main/webapp/> för RegSo 1390 samt 1321.

SCB, Befolkningsförändringar antal personer efter region, förändringar och år, 2013–2020 (2021-05-03).

SCB, Folkmängd efter region, födelseregion och år 2020. (2021-05-04).

SCB, Antal företagsförekomster per kommun 2019, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/registerbaserad-arbetsmarknadsstatistik-rams/pong/tabell-och-diagram/antal-foretagsforekomster-per-kommun-2019/>

SCB, Befolkningsstatistik, kommun/län/riket, andra halvåret 2019, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/kvartals-och-halvarsstatistik-kommun-lan-och-riket/andra-halvaret-2019/>

Swedbank (2020). *Corona och distansarbete – början på slutet för urbaniseringen?* Tillgänglig:

<https://internetbank.swedbank.se/ConditionsEarchive/download?bankid=1111&id=WEBDOC-PRODE65985629>

Tillväxtanalys, Statistikportalen, Antal nystartade företag efter kommun, per 1000 invånare 16–64 år (etableringsfrekvens, 2021-05-04).

Tillväxtverket (2019). *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*. Tillgänglig: <https://tillvaxtverket.se/download/18.329faede16d1b2861c15ab9c/1568631909506/Utvecklingskraft%20i%20hela%20Sverige%202030%20rapport%200292.pdf>

Tillväxtverket (2017) *Handbok för hållbar besöksnäring*.

Västra Götalandsregionen, Trendanalys 2018, VGR Analys 2018:18. Tillgänglig: https://alfresco-offentlig.vgregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/296666a0-9000-4e46-97b7-b8b88c2e9a17/Trendanalys_2018.pdf?a=false&guest=true

Västra Götalandsregionen (2020). *Remissversion Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030*

Västra Götalandsregionen (2020) *Det goda livet i Dalsland – Ett diskussionsunderlag för en strategi för långsiktig utveckling i Dalsland*. VGR Analys 2020:51